

Bilag:
Afgørelse dansk
Afgørelse engelsk
Bilag 1
Bilag 2
Press Release – english version

Pressemeddelelse

Den 15. marts 2006

RIGSADVOKATEN

FREDERIKSHOLMS KANAL 16

1220 KØBENHAVN K

TELEFON 33 12 72 00

FAX 33 43 67 10

Rigsadvokatens afgørelse i sagen om Jyllands-Postens artikel "Muhammeds ansigt"

Jeg har i dag besluttet, at der ikke skal indledes strafforfølging i sagen om Jyllands-Postens artikel "Muhammeds ansigt", der blev offentliggjort den 30. september 2005, og hvor der var indgivet anmeldelse mod Jyllands-Posten for overtrædelse af straffelovens § 140 og § 266 b.

Min afgørelse er, at der ikke foreligger en overtrædelse af de nævnte regler i straffeloven. Afgørelsen er samtidig hermed offentliggjort på Rigsadvokatens hjemmeside.

Selv om der ikke er grundlag for at rejse tiltale i sagen, bemærkes dog, at begge de nævnte bestemmelser i straffeloven indeholder en begrænsning i ytringsfriheden. Bestemmelsen i straffelovens § 140 omfatter religiøse følelser, der beskyttes mod spot og forhånelse, og straffelovens § 266 b omfatter grupper af personer, der beskyttes mod hån og nedværdigelse bl.a. på grund af deres tro. I det omfang, offentligt fremsatte tilkendegivelser er omfattet af disse bestemmelser, er der derfor ikke en fri og ubegrænset adgang til at ytre sig om religiøse emner.

Det er således ikke en rigtig gengivelse af gældende ret, når det i artiklen i Jyllands-Posten anføres, at det er uforeneligt med ytringsfriheden at gøre krav på hensynta-

gen til religiøse følelser, og at man må være rede til at finde sig i "hån, spot og latterliggørelse".

Min afgørelse i sagen kan ikke påklages til højere administrativ myndighed. Det følger af retsplejelovens § 99, stk. 3.

På Rigsadvokatens hjemmeside www.rigsadvokaten.dk, hvor der også er en engelsk udgave af denne pressemeddelelse og min afgørelse, findes endvidere to bilag (om relevante retsregler og om islam), der har dannet baggrund for rigsadvokaturens vurdering af sagen.

RIGSADVOKATEN

SIDE 2

Henning Fode

Afgørelse
om
eventuel strafforfølgning i sagen om Jyllands-Postens artikel "Muhammeds ansigt"

1. Indledning

I denne afgørelse redegøres for Rigsadvokatens overvejelser om, hvorvidt der er grundlag for at indlede strafforfølgning i sagen om Jyllands-Postens artikel "Muhammeds ansigt", der blev offentliggjort i avisen den 30. september 2005.

Sagen behandles som følge af klager over Statsadvokaten i Viborgs afgørelse af 6. januar 2006, hvorved statsadvokaten i medfør af retsplejelovens § 749, stk. 2, besluttede at indstille efterforskningen i anledning af en anmeldelse indgivet af en privatperson til Politimesteren i Århus.

Statsadvokaten henviste i sin afgørelse til, at gerningsindholdet i såvel straffelovens § 140 som straffelovens § 266 b skal fastlægges under hensyn til ytringsfriheden, og at han efter en samlet vurdering af artiklen ikke finder, at der er rimelig formodning om, at et strafbart forhold, som forfølges af det offentlige, er begået.

Der er indkommet flere klager til rigsadvokaturen over statsadvokatens afgørelse. Klagerne er indgivet af en række organisationer og enkelte personer.

I klagerne gøres det gældende, at der foreligger en overtrædelse af både straffelovens § 140 og straffelovens § 266 b, og at hensynet til ytringsfriheden og pressens ret til at referere aktuelle begivenheder ikke i det foreliggende konkrete tilfælde kan begrunde, at artiklen ikke anses for omfattet af de nævnte bestemmelser.

2. Artiklen i Jyllands-Posten

Artiklen i Jyllands-Posten blev bragt i avisens fredagsudgave den 30. september 2005, og blev annonceret på forsiden af avisen ved gengivelse af en af tegningerne fra artiklen. Tegningen ledsages af en tekst om, at avisen har opfordret medlemmer af danske bladtegneres forening til at tegne Muhammed, som de ser ham, at 12 ud af ca. 40 har besvaret henvendelsen, og at tegningerne bringes under deres eget navn. Det er endvidere angivet i teksten på forsiden, at "Det moderne sekulære samfund afvises af nogle muslimer. De gør krav på en særstilling, når de insisterer på en særlig hensyntagen til egne reli-

giøse følelser. Det er uforeneligt med et verdsligt demokrati og ytringsfrihed, hvor man må være rede til at finde sig i spot, hån og latterliggørelse”.

Artiklen, som findes i sektionen ”KulturWeekend”, side 3, har titlen ”Muhammeds ansigt” og er opstillet med et trespaltet tekstafsnit omgivet af tolv tegninger. I indledningen til artiklen anvendes overskriften ”Ytringsfrihed”, og det fremgår, at artiklen er forfattet af Flemming Rose, kulturel redaktør. Teksten i artiklen indledes således:

”Komikeren Frank Hvam erkendte for nylig, at han ikke ”tør tage pis på Koranen for åben tv-skærm”, en tegner, der skal afbilde profeten Muhammed i en børnebog, ønsker at optræde anonymt. Det samme gør vesteuropæiske oversættere af en islamkritisk essaysamling. Et førende kunstmuseum fjerner et kunstværk af frygt for muslimers reaktion. I denne teatersæson opføres tre forestillinger med bid og satire rettet mod USA’s præsident George W. Bush, men der er ikke en eneste om Osama bin Laden og hans allierede, og under et møde med statsminister Anders Fogh Rasmussen (V) opfordrer en imam regeringen til at gøre sin indflydelse gældende over for danske medier, så de kan tegne et mere positivt billede af islam.

De anførte eksempler giver grund til bekymring, hvad enten den oplevede frygt hviler på et falsk grundlag eller ej. Faktum er, at den findes, og at den fører til selvensur. Der sker en intimidering af det offentlige rum. Kunstnere, forfattere, tegnere, oversættere og teaterfolk går derfor i en stor bue uden om vor tids vigtige kulturmøde, det mellem islam og de sekulære, vestlige samfund med rod i kristendommen.”

Af det følgende afsnit i artiklen fremgår under overskriften ”Latterliggørelsen” følgende:

”Det moderne, sekulære samfund afvises af nogle muslimer. De gør krav på en særstilling, når de insisterer på særlig hensyntagen til egne religiøse følelser. Det er uforeneligt med et verdsligt demokrati og ytringsfrihed, hvor man må være rede til at finde sig i hån, spot og latterliggørelse. Det er bestemt ikke altid lige pænt og sympatisk at se på, og det betyder ikke, at religiøse følelser for enhver pris skal gøres til grin, men det er underordnet i sammenhængen.

Det er således ikke tilfældigt, at folk i totalitære samfund ryger i fængsel for at fortælle vittigheder eller afbilde diktatorer kritisk. Det sker som regel med henvisning til, at det krænker folks følelser. I Danmark er det ikke kommet så vidt, men de anførte eksempler viser, at vi er på vej ind på en glidebane, hvor ingen kan forudsige, hvad selvensuren vil ende med.”

Af den sidste spalte i artiklen fremgår under overskriften ”12 bladtegnere”, at ”derfor har Morgenavisen Jyllands-Posten opfordret medlemmer af danske bladtegnernes forening til at tegne Muhammed, som de ser ham”. Endvidere fremgår, at tolv tegnere, hvis navne angives, har besvaret henvendelsen, og at disse tegninger bringes.

De tolv tegninger, der er trykt, er følgende:

Tegning 1: Et mandeansigt med skæg og turban tegnet ind i en halvmåne og en stjerne, der er almindeligt anvendte symboler for islam.

Tegning 2: Et bistert udseende mandeansigt med skæg og en turban udformet som en antændt bombe.

Tegning 3: En person, der står foran en konfrontationsparade bestående af syv personer, bl.a. en karikatur af Pia Kjærsgaard samt fem mænd iført turban. Personen foran paraden udtaler: ”Hm ... jeg kan ikke lige genkende ham...”.

Tegning 4: En stående mand med skæg og turban og en glorie over hovedet af form som en halvmåne.

Tegning 5: Fire stiliserede kvindefigurer med hovedtørklæde samt som ansigtstræk en stjerne og en halvmåne. Tegningen ledsages af teksten ”Profet! Med kuk og knald i låget som holder kvinder under åget!”.

Tegning 6: En stående mand med skæg og turban, som støtter sig til en stav og har et æsel bag sig i snor.

Tegning 7: En mand med sveddråber på panden, der sidder under en lampe, kigger sig over venstre skulder og tegner at mandeansigt med hovedklæde og skæg.

Tegning 8: To skæggede mænd iført turban og bevæbnet med et sværd, en bombe og et gevær, som løber hen mod en tredje skægget mand med turban, som læser et papir, holder hånden afværgende ud og udtaler: ”Rolig, venner, når alt kommer til alt er det jo bare en tegning lavet af en vantro sønderjyde”.

Tegning 9: En teenagedreng med mørkt hår iført bukser og sribet trøje med teksten ”Fremtiden”, som står foran en tavle med arabisk skrift og peger på skriften med en pegepind, ledsaget af teksten ”Mohammed, Valby Skole, 7.A.” med en pil hen mod drengen.

Tegning 10: En stående skægget mand med turban og et sværd samt en sort bjælke over øjnene omgivet af to kvinder iført en sort klædedragt, så kun deres øjne er synlige.

Tegning 11: En mand med turban og skæg, som står på skyer med udslåede arme og siger ”Stop stop vi er løbet tør for jomfruer”, mens en række laset udseende mænd med en røgsky over hovedet står afventende over for den første mand.

Tegning 12: En tegning af en mand med briller og en turban med en appelsin i. Appelsinen bærer på skriften ”PR-Stunt”. Manden fremviser smilende en tegning visende en ”tændstikmand” med skæg og turban.

3. Rigsadvokatens vurdering

3.1. Indledning

Spørgsmålet om, hvorvidt der er grundlag for at indlede strafforfølgning i sagen, indebærer en vurdering af, om artiklen i Jyllands-Posten må anses for strafbar efter bestemmelserne i straffelovens § 140

og/eller § 266 b. Disse bestemmelser indeholder en begrænsning i adgangen til frit at fremsætte meningstilkendegivelser og skal derfor fortolkes under hensyn til retten til ytringsfrihed.

Ifølge grundlovens § 77 er enhver berettiget til på tryk, i skrift og tale at offentliggøre sine tanker, dog under ansvar for domstolene. Censur og andre forebyggende forholdsregler kan ingensinde på ny indføres. Denne bestemmelse indeholder efter gængs opfattelse en beskyttelse af den formelle ytringsfrihed, herunder et forbud mod forhåndscensur. Bestemmelsen beskytter ikke den materielle ytringsfrihed, dvs. ytringernes indhold.

Artikel 10 i Den europæiske Menneskerettighedskonvention beskytter derimod både den formelle og den materielle ytringsfrihed.

Ifølge artikel 10, stk. 1, har enhver ret til ytringsfrihed. Også ytringer, der kan fornærme, provokere eller forstyrre, er omfattet af beskyttelsen i artikel 10, stk. 1. Da udøvelsen af ytringsfriheden medfører pligter og ansvar, kan den efter artikel 10, stk. 2, bl.a. underkastes restriktioner og straffebestemmelser, som er foreskrevet ved lov og er nødvendige i et demokratisk samfund, dvs. forfølger et anerkendelsesværdigt formål og er proportionale.

Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol har flere gange udtalt, at ytringsfrihed er fundamentet for et demokratisk samfund. Ved konflikter mellem retten til ytringsfrihed og beskyttelse af andre rettigheder omfattet af EMRK vejer særlig pressens ytringsfrihed meget tungt, når der er tale om et emne af almen interesse, idet pressen varetager en central funktion i et demokratisk samfund.

Som følge heraf tillægger Domstolen også hensynet til ytringsfriheden afgørende betydning, når domstolen skal vurdere berettigelsen af indgreb over for ytringer, der kan støde religiøse følelser. Domstolen har dog samtidig udtalt, at der er en pligt til i videst muligt omfang at undgå ytringer, der uden grund virker stødende på andre og dermed krænker deres rettigheder, og som derfor ikke bidrager til en offentlig debat, der i stand til at føre til fremskridt i menneskelige forhold.

I sager, der vedrører afvejningen mellem retten til ytringsfrihed og hensynet til beskyttelsen af religiøse følelser, overlader Domstolen efter sin praksis en større skønsmargin til staterne, fordi staterne på dette område også varetager hensynet til religionsfriheden, der er et andet grundlæggende princip i konventionen, jf. artikel 9.

På den anden side har Domstolen også udtalt, at personer, der udøver deres ret til religionsfrihed, uanset om det sker som medlem af et religiøst flertal eller mindretal, ikke med rimelighed kan forvente at være fritaget for enhver kritik. De må tolerere og acceptere andres benægtelse af deres religiøse overbevisning og selv udbredelse af holdninger, som er fjendtlige over for deres tro.

Da Domstolens vurdering altid sker i relation til det konkrete indgreb, som staten har foretaget i ytringsfriheden, og i lyset af indholdet af ytringerne og den sammenhæng, i hvilken de er fremkommet,

er det ikke muligt af Domstolens praksis at udlede en sikker retstilstand med hensyn til, hvorledes Domstolen vil vægte hensynet til ytringsfriheden i forhold til ytringer, der kan støde religiøse følelser.

3.2. Straffelovens § 140

Ifølge straffelovens § 140 straffes med bøde eller fængsel indtil 4 måneder den, der offentlig driver spot med eller forhåner noget her i landet lovligt bestående religionssamfunds troskærlighed eller gudsdyrkelse.

Bestemmelsen hører til de strafferetlige regler, hvis fortolkning varierer afhængig af, hvad der i almindelighed anses for at være accepteret sprogbrug eller anden udtryksmåde i det danske samfund. I den forbindelse bemærkes, at det ikke er usædvanligt, at der i Danmark anvendes en direkte og uhøjtidelig debatform, hvor selv stødende og fornærmende meningstilkendegivelser i vidt omfang accepteres.

Det bemærkes også, at straffelovens § 140, da den blev vedtaget i 1930, var tænkt som et værn mod de alvorligste krænkelse af religiøse følelser, og dette var endvidere fremme ved Folketingets senere drøftelser i 1973 og 2005 om behovet for bestemmelsen. Det har også givet sig udslag i praksis, hvor der kun i tre tilfælde siden 1930 er rejst tiltale for overtrædelse af bestemmelsen, og hvor der i den seneste af disse sager fra 1971 skete frifindelse.

En vurdering af de ovenfor beskrevne tegninger og artiklen i forhold til bestemmelsen i straffelovens § 140 indebærer en stillingtagen til, om der herved er sket spot eller forhånelser af islams troskærlighed eller gudsdyrkelse.

De øvrige objektive betingelser i straffelovens § 140 må anses for opfyldt, idet en eventuel overtrædelse af straffelovens § 140 er sket over for et "her i landet lovligt bestående religionssamfund". Der er også tale om "offentlig" fremsættelse af artiklen og tegningerne, idet de er trykt i et dagblad, ligesom formen for en eventuel spot eller forhånelser ved skriftlige tilkendegivelser i en avisartikel og ved tegninger i samme er omfattet af straffelovens § 140.

For så vidt angår spørgsmålet, om artiklen indeholder spot eller forhånelser af "troslærdom eller gudsdyrkelse", bemærkes indledningsvis, at udtrykkene omfatter et trossamfunds indre og ydre religiøse liv, dvs. trossætningerne (en eventuel trosbekendelse og de for religionen centrale tekster) samt de institutioner, skikke, personer og ting (rituelle handlinger mv.), ved hvilke samfundets gudsdyrkelse finder sted. Begreberne omfatter derimod ifølge bestemmelsens forarbejder ikke religiøse følelser, der ikke knytter sig til samfundets troskærlighed eller gudsdyrkelse, herunder lærdomme af etisk eller social karakter eller lignende.

Begrebet "spot" dækker latterliggørelse og er udtryk for mangel på agtelse eller ringeagt for det, der spottes. "Forhånelser" er udtryk for foragt for det, der hånes. Det må antages at ligge i disse ord, at der skal være tale om latterliggørelse eller foragt af en vis grovhed, ligesom det også fremgår af forarbejderne til bestemmelsen, at straf kun pådrages i "alvorlige" tilfælde.

I islams troslærdom kan ikke siges at gælde et generelt og absolut forbud mod at tegne profeten Muhammed.

Det må lægges til grund, at der i islam ifølge hadith (der er skriftlige fortællinger om profetens adfærd og rettesnor for den adfærd, som muslimer skal lægge for dagen) gælder et forbud mod afbildning af mennesker, som også omfatter afbildning af profeten Muhammed. Billedforbudet efterleves dog ikke konsekvent af alle muslimer, idet der forekommer billeder af Muhammed både i ældre tid og nutiden. I disse tilfælde fremstilles profeten dog med respekt, herunder i en række tilfælde uden ansigtstræk.

Det kan herefter ikke antages, at en tegning af profeten Muhammed i almindelighed vil være i strid med religionens troslærdom eller gudsyndyrkelse, således som den praktiseres i dag, selv om visse grupper inden for troen efterlever billedforbudet fuldt ud. Allerede af den grund kan en tegning af profeten Muhammed ikke i sig selv indebære en overtrædelse af straffelovens § 140.

De foreliggende tegninger, der ifølge overskriften illustrerer ”Muhammeds ansigt”, er imidlertid for nogle vedkommende ikke blot en afbildning af profeten Muhammed, men en karikatur af denne.

En karikaturtegning af en helt central figur i islam som profeten Muhammed kan efter omstændighederne indebære en latterliggørelse af eller udtryk for foragt for muslimers troslærdom eller gudsyndyrkelse. Tegningerne må ved vurderingen af, om dette er tilfældet, ses i lyset af den tekst, som ledsager tegningerne.

I artiklens tekst anføres, at frygt for muslimers reaktion i en række konkrete tilfælde har ført til selv-censur og medført, at kunstnere, forfattere og andre undlader at udtrykke sig om kulturmødet mellem islam og de sekulære, vestlige samfund med rod i kristendommen. I næste afsnit anføres indledningsvis, at det moderne sekulære samfund afvises af nogle muslimer, der gør krav på en særstilling, når de insisterer på særlig hensyntagen til egne religiøse følelser. Herefter anføres: ”Det er uforeneligt med et verdsligt demokrati og ytringsfrihed, hvor man må være rede til at finde sig i hån, spot og latterliggørelse. Det er bestemt ikke altid lige sympatisk og pænt at se på, og det betyder ikke, at religiøse følelser for enhver pris skal gøres til grin, men det er underordnet i sammenhængen.”

I det følgende afsnit fremgår, at Jyllands-Posten på denne baggrund har opfordret medlemmer af danske bladtegnernes forening til at tegne Muhammed, som de ser ham.

Det må på baggrund af denne tekst lægges til grund, at tegningerne er bestilt af Jyllands-Posten med henblik på i en provokerende form at debattere, om der i et verdsligt samfund skal tages særligt hensyn til nogle muslimers religiøse følelser.

Tegningerne, som i afsnit 2 ovenfor er beskrevet som henholdsvis tegning 1, tegning 3, tegning 4, tegning 6, tegning 7, tegning 9, tegning 11 og tegning 12, er enten neutrale i deres udtryk eller fore-

kommer ikke at være udtryk for ringeagt eller en ondsindet latterliggørende humor. Disse tegninger kan derfor efter rigsadvokatens opfattelse ikke anses for strafbare efter straffelovens § 140.

Tegning 5 og tegning 10 omhandler kvinders stilling i et muslimsk samfund og vedrører således sociale forhold i disse samfund og samfundsmedlemmernes liv. På denne baggrund kan tegningerne ikke anses for at indeholde tilkendegivelser om den islamiske troslærdom eller gudsyndyrkelse og er derfor ikke strafbare efter straffelovens § 140.

De to bevæbnede figurer på tegning 8 kan opfattes som en illustration af et voldselement i islam eller blandt muslimer. Den stående mand, som kan være et billede af Muhammed, afviser imidlertid, at der er grund til vrede, og udtaler sig beroligende, hvilket må opfattes som en afvisning af vold. Heller ikke denne tegning kan således anses at indebære spot eller forhånelser af islams troslærdom eller gudsyndyrkelse, jf. straffelovens § 140.

Tegning 2, der viser et bistert mandeansigt med en turban udformet som en antændt bombe, kan opfattes på flere måder.

Tegningen kan - hvis Muhammed opfattes som et symbol på islam - forstås sådan, at der er udøvet vold eller bombesprængninger i islams navn. Tegningen kan derfor ses som et indlæg i den aktuelle debat om terror og som et udtryk for, at religiøs fanatisme har ført til terrorhandlinger. Forstået på denne måde kan tegningen ikke anses at udtrykke foragt for profeten Muhammed eller for religionen islam, men som udtryk for kritik af islamiske grupper, der med henvisning til religiøse argumenter begår terrorhandlinger. Ved denne forståelse er der klart ikke tale om en overtrædelse af straffelovens § 140.

Tegningen kan også forstås sådan, at profeten Muhammed fremstilles som en voldelig person og som en noget frygtindgydende eller skræmmende figur.

De historiske beskrivelser af profetens liv viser, at han og hans tilhængere under deres udbredelse af religionen har været involveret i voldelige konflikter og væbnede opgør med personer og befolkningsgrupper, der ikke tilsluttede sig islam, og at både mange muslimer og andre mistede livet i den forbindelse.

Selv på denne historiske baggrund må en fremstilling af profeten Muhammed som en voldelig person anses som en urigtig fremstilling, når det sker med en bombe som våben, der i nutidig sammenhæng kan opfattes som en hentydning til terrorisme. Denne fremstilling kan med god grund opfattes som en krænkelse og fornærmelse af profeten, der er et forbillede for troende muslimer.

En sådan fremstilling er imidlertid ikke udtryk for spot eller latterliggørelse og næppe heller en forhånelser i straffelovens § 140's forstand. Begrebet forhånelser dækker over foragt og nedgørelse, hvilket i sin normale forståelse ikke vil omfatte situationer, hvor en figur fremstilles som på tegning 2, hvordan den end billedligt skal forstås eller tolkes.

Også under hensyn til, at straffelovens § 140 efter forarbejder og praksis skal fortolkes snævert, kan den krænkelser og fornærmelse af profeten Muhammed, som tegningen kan opfattes som, herefter ikke med den fornødne sikkerhed antages at være strafbar efter straffelovens § 140.

Uanset, om formålet med at offentliggøre tegningerne ifølge teksten i artiklen har været at udtrykke ”hån, spot og latterliggørelse” med det formål at debattere, om der i et verdsligt samfund skal tages særligt hensyn til nogle muslimers religiøse følelser, findes denne eventuelle hensigt således ikke have fundet udtryk i tegningerne på en sådan måde, at der foreligger en overtrædelse af straffelovens § 140.

Allerede som følge af, at forholdet ikke kan anses for strafbart efter straffelovens § 140, er der ikke anledning til selvstændigt at vurdere, om idømmelse af straf i sagen i givet fald måtte anses for at være en krænkelser af EMRK artikel 10. Der har således ikke været grund til at vurdere, om et indgreb i form af straf ville være et ”nødvendigt indgreb i et demokratisk samfund”, dvs. om indgrebet ville forfølge et anerkendelsesværdigt formål og være proportionalt, jf. EMRK artikel 10, stk. 2.

Rigsadvokaten finder på den baggrund ikke grundlag for at ændre Statsadvokaten i Viborgs afgørelse og tiltræder derfor beslutningen om i medfør af retsplejelovens § 749, stk. 2, at indstille efterforskningen i sagen for så vidt angår overtrædelse af straffelovens § 140.

3.3. Straffelovens § 266 b

Efter straffelovens § 266 b, stk. 1, straffes med bøde eller fængsel indtil 2 år den, der offentligt eller med forsæt til udbredelse i en videre kreds fremsætter udtalelse eller anden meddelelse, ved hvilken en gruppe af personer trues, forhånes eller nedværdiges på grund af sin race, hudfarve, nationale eller etniske oprindelse, tro eller seksuelle orientering.

Straffelovens § 266 b skal ligesom straffelovens § 140 under hensyn til ytringsfriheden fortolkes snævert.

Beskyttelsesinteressen i straffelovens § 266 b er en gruppe af personer – tilhørende et flertal eller mindretal - der forhånes eller nedværdiges f.eks. på grund af deres tro, modsat straffelovens § 140, hvor beskyttelsesinteressen er de religiøse følelser, der knytter sig til troslærdom og gudsdyrkelse.

At der efter rigsadvokaturens opfattelse ikke foreligger en overtrædelse af straffelovens § 140, medfører således ikke, at det er udelukket, at der kan foreligge en overtrædelse af straffelovens § 266 b.

Der er ikke tvivl om, at artiklen og tegningerne i Jyllands-Posten er en ”udtalelse eller anden meddelelse”, og at den er fremsat ”offentligt”, jf. straffelovens § 266 b, stk. 1.

Spørgsmålet er herefter, om muslimer ved artiklen og tegningerne ”forhånes eller nedværdiges” på grund af deres tro.

Ved begrebet "forhånes" i § 266 b, stk. 1, forstås bl.a. udtryk for ringeagt og latterliggørelse. Dette begreb må anses for at være sammenfaldende med udtrykkene "spot" og "forhåner" i straffelovens § 140. Udtrykket "nedværdiges" i § 266 b, stk. 1, er ikke nærmere defineret i forarbejderne, men blev indsat ved en lovændring i 1971, hvor det samtidig blev tilkendegivet, at dette udtryk blev valgt frem for en anden foreslået formulering for i højere grad at tilgodese hensynet til ytringsfriheden. Det fremgår af litteraturen, at ytringer kan virke nedværdigende, selv om de ikke forhånende. Det må imidlertid antages, at også nedværdigende ytringer, der ikke er forhånende, skal have en vis grovhed.

Tekstdelen i artiklen omfatter ikke muslimer generelt, men nævner udtrykkeligt "nogle" muslimer, nemlig de muslimer, der afviser det moderne sekulære samfund og gør krav på en særstilling i forhold til deres religiøse følelser. Denne sidstnævnte persongruppe må anses for omfattet af udtrykket "en gruppe af personer" som nævnt i § 266 b, men teksten i artiklen kan ikke anses for at være forhånende eller nedværdigende over for denne gruppe - heller ikke når den ses i sammenhæng med tegningerne.

Som nævnt i afsnit 3.2. forestiller tegningerne i artiklen ifølge overskriften Muhammed. De tegninger, der må antages at være billeder af Muhammed, forestiller en religiøs figur, og der er ingen af disse tegninger, der kan anses at være møntet på muslimer generelt. Der er endvidere ikke noget holdepunkt for at antage, at det har været hensigten med tegning 2 at fremstille muslimer i almindelighed som voldsudøvere eller tilhængere af vold eller endda som terrorister.

De tegninger, der afbilder andre personer end profeten Muhammed, indeholder ikke tilkendegivelser, der vedrører muslimer generelt. Endvidere er fremstillingen af muslimer i disse tegninger heller ikke forhånende eller nedværdigende. Heller ikke, når tegningerne sammenholdes med tekstdelen i artiklen, er der grundlag for at antage, at der med tegningerne fremsættes tilkendegivelser, der omfatter muslimer generelt.

Rigsadvokaturen finder herefter ikke, at der ved artiklen "Muhammeds ansigt" og tegningerne foreligger en overtrædelse af straffelovens § 266 b.

På den baggrund kan rigsadvokaturen ligeledes tiltræde, at efterforskningen i sagen er indstillet for så vidt angår overtrædelse af straffelovens § 266 b.

4. Afslutning

Som det fremgår af afsnit 3.2. og afsnit 3.3. ovenfor, finder Rigsadvokaten ikke grundlag for at ændre Statsadvokaten i Viborgs afgørelse og tiltræder derfor beslutningen om i medfør af retsplejelovens § 749, stk. 2, at indstille efterforskningen i sagen både for så vidt angår overtrædelse af straffelovens § 140 og straffelovens § 266 b.

Selv om der således ikke er grundlag for at rejse tiltale i sagen, bemærkes dog, at begge de nævnte bestemmelser i straffeloven - og også andre straffebestemmelser, f.eks. om ærekrænkelse - indeholder

en begrænsning i ytringsfriheden. Bestemmelsen i straffelovens § 140 omfatter religiøse følelser, der beskyttes mod spot og forhånelse, og straffelovens § 266 b omfatter grupper af personer, der beskyttes mod hån og nedværdigelse bl.a. på grund af deres tro. I det omfang, offentligt fremsatte tilkendegivelser er omfattet af disse bestemmelser, er der derfor ikke en fri og ubegrænset adgang til at ytre sig om religiøse emner.

Det er således ikke en rigtig gengivelse af gældende ret, når det i artiklen i Jyllands-Posten anføres, at det er uforeneligt med ytringsfriheden at gøre krav på hensyntagen til religiøse følelser, og at man må være rede til at finde sig i ”hån, spot og latterliggørelse”.

Henning Fode

Decision

on

Possible criminal proceedings in the case of Jyllands-Posten's Article "The Face of Muhammed"

1. Introduction

This Memorandum contains a brief on the Director of Public Prosecutions' considerations on whether there is basis for instituting criminal proceedings in the case of Jyllands-Posten's article "The Face of Muhammed" published on 30 September 2005.

The matter is being considered as a result of complaints submitted against the decision by the Regional Public Prosecutor of Viborg on 6 January 2006 in which he decided to discontinue the investigation pursuant to section 749(2) of the Danish Administration of Justice Act with regard to a report filed by a private person with the Chief of Police of Aarhus.

In his decision the Regional Public Prosecutor stated that in assessing what constitutes an offence under both section 140 and section 266 b of the Danish Criminal Code, the right to freedom of expression must be taken into consideration and that on an overall assessment of the article he does not find that there is a reasonable presumption that a punishable offence to be prosecuted by the public has been committed.

Several complaints have been submitted to the Director of Public Prosecutions about the Regional Public Prosecutor's decision. The complaints have been submitted by a number of organisations and individuals.

In the complaints, it is claimed that offences have been committed under both section 140 and section 266 b of the Danish Criminal Code, and that in the present concrete case, regard for the right to freedom of expression and the right of the press to cover current events cannot provide grounds for not considering the article to fall within the scope of the above-mentioned provisions.

2. The Article in Jyllands-Posten

The article in Jyllands-Posten was published in the newspaper's Friday issue on 30 September 2005 and was advertised on the front page of the newspaper with one of the drawings from the article. The drawing was accompanied by text explaining that the newspaper had invited members of the Danish Newspaper Illustrators' Union to draw Muhammed as they see him; that 12 of about 40 had responded to the invitation; and that the drawings are published under the illustrators' names. Furthermore, the front-page text states that "Some Muslims reject modern, secular society. They demand a special position, insisting on special consideration of their own religious feelings. It is incompatible with

secular democracy and freedom of expression, where one has to be ready to put up with scorn, mockery and ridicule."

The article, which was published on page 3 in the "KulturWeekend" section, is entitled "The Face of Muhammed" and laid out as a three-column text section surrounded by twelve drawings. The introduction to the article is headed "Freedom of expression", and from the by-line it appears that the article is written by Flemming Rose, culture editor. The introduction to the article is as follows:

"The comedian Frank Hvam recently admitted that he did not dare openly "to take the piss out of the Koran on TV". An illustrator who is to portray the Prophet Muhammed in a children's book wishes to do so anonymously. As do the Western European translators of a collection of essays critical of Islam. A leading art museum has removed a work of art for fear of reactions of Muslims. This theatre season, three satirical shows targeted at the President of the USA, George W. Bush, are playing, but not a single one about Osama bin Laden and his allies, and during a meeting with Prime Minister Anders Fogh Rasmussen, Denmark's Liberal Party, an imam urged the government to use its influence over Danish media so that they can draw a more positive picture of Islam.

The cited examples give cause for concern, regardless of whether the experienced fear is founded on a false basis. The fact is that the fear does exist and that it leads to self-censorship. The public space is being intimidated. Artists, authors, illustrators, translators and people in theatre are therefore steering a wide berth around the most important meeting of cultures in our time – the meeting between Islam and the secular society of the West, which is rooted in Christianity."

The following section with the heading "The Ridicule" is an extract from the article:

"Some Muslims reject modern, secular society. They demand a special position, insisting on special consideration of their own religious feelings. It is incompatible with secular democracy and freedom of expression, where one has to be ready to put up with scorn, mockery and ridicule.

It is therefore no coincidence that people living in totalitarian societies are sent off to jail for telling jokes or for critical depictions of dictators. As a rule, this is done with reference to the fact that it offends people's feelings. In Denmark, we have not yet reached this stage, but the cited examples show that we are on a slippery slope to a place where no one can predict what self-censorship will lead to."

In the last column of the article under the heading "12 illustrators", it says: "That is why Morgenavisen Jyllands-Posten has invited members of the Danish Newspaper Illustrators' Union to draw Muhammed as they see him." Furthermore, it says that twelve illustrators, whose names are mentioned, have responded to the invitation and that their drawings are published.

The twelve drawings are as follows:

Drawing 1: The face of a man whose beard and turban are drawn within a crescent moon, and with a star, symbols normally used for Islam.

Drawing 2: The face of a grim-looking bearded man with a turban shaped like an ignited bomb.

Drawing 3: A person standing in front of an identity parade consisting of seven people, including a caricature of Pia Kjöersgaard [translator's note: leader of the Danish People's Party] and five men wearing turbans. The person in front of the line-up is saying: "Hmm ... I can't quite recognize him ... "

Drawing 4: A bearded man wearing a turban, standing with a halo shaped like a crescent moon over his head.

Drawing 5: Five stylised female figures wearing headscarves, with facial features depicted as a star and a crescent moon. The caption reads: "Prophet! You crazy bloke! Keeping women under the yoke!"

Drawing 6: A bearded man wearing a turban, standing with the support of a staff and leading an ass with a rope.

Drawing 7: A man with beads of sweat on his brow, sitting under a lighted lamp and looking over his left shoulder as he draws a man's face with a head covering and beard.

Drawing 8: Two bearded men wearing turbans and armed with a sword, a bomb and a gun, running towards a third bearded wearing a turban. He is reading a sheet of paper and gesturing them to hold off, with the words: "Relax folks! It's just a sketch made by an unbeliever from southern Denmark."

Drawing 9: A teenage boy with dark hair, dressed in trousers and a striped top printed with the text "The Future", standing in front of a blackboard, and pointing with a pointer at the Arabic text written on it. The text "Mohammed, Valby School, 7A" is written in an arrow pointing at the boy.

Drawing 10: A bearded man wearing a turban and carrying a sword, standing with a black bar covering his eyes. Standing at his sides are two women wearing black gowns, with only their eyes visible.

Drawing 11: A bearded man wearing a turban, standing on clouds with arms outspread, saying: "Stop, stop, we ran out of virgins!" Waiting in front of him is a row of men in tatters with plumes of smoke over their heads.

Drawing 12: A drawing of a man wearing glasses and a turban with an orange in it. The turban bears the words "Publicity Stunt". The man is smiling as he shows a picture portraying a "matchstick man" with a beard and wearing a turban.

3. The Director of Public Prosecutions' Assessment

3.1 Introduction

The question of whether there is basis for instituting criminal proceedings in this case entails an assessment of whether the article in Jyllands-Posten must be considered a criminal offence under the provisions of section 140 and/or 266 b of the Danish Criminal Code. These provisions contain a restriction on the right freely to express opinions and must therefore be interpreted with due regard for the right to freedom of expression.

According to section 77 of the Danish Constitution, any person shall be at liberty to publish his ideas in print, in writing, and in speech, subject to his being held responsible in a court of law. Censorship and other preventive measures can never be re-introduced. The general opinion is that this provision contains a protection of formal freedom of expression, including a prohibition against prior restraint. The provision does not protect substantive freedom of expression, that is to say the content of the expressions.

Article 10 of the European Convention on Human Rights (ECHR) does, however, protect formal as well as substantive freedom of expression.

According to Article 10(1) everyone has the right to freedom of expression. Article 10(1) also comprises expressions that may shock, offend or disturb. As the exercise of the freedom of expression carries duties and responsibilities, under Article 10 (2) it may i.a. be subject to restrictions and penalties as prescribed by law and which are necessary in a democratic society, i.e. be proportionate to the legitimate aim pursued.

The European Court of Human Rights (the Court) has held several times that freedom of expression is the foundation of a democratic society. In case of conflicts between the right to freedom of expression and protection of other rights comprised by ECHR, the freedom of expression of the press in particular carries great weight if it concerns a subject of general interest, as the press fulfils a central function in a democratic society.

Consequently, the Court attaches decisive importance to the regard for the freedom of expression when assessing the justification of interference with expressions that may offend religious feelings. However, at the same time, the Court has stated that there is a duty as far as possible to avoid expressions that are gratuitously offensive to others and thus an infringement of their rights, and which therefore do not contribute to any form of public debate capable of furthering progress in human affairs.

In cases concerning the balance between the right of freedom of expression and the protection of religious feelings, the Court, according to its practice, leaves a wider margin of appreciation to the individual State, because in this area the national authorities also act to safeguard freedom of religion, another fundamental principle of the Convention, cf. Article 9.

On the other hand, the Court has also stated that persons who exercise the freedom to manifest their religion, irrespective of whether they do so as members of a religious majority or minority, cannot reasonably expect to be exempt from all criticism. They must tolerate and accept the denial by others of their religious beliefs and even the propagation by others of doctrines hostile to their faith.

As the Court's assessment is always made relative to the a State's specific interference with the right to freedom of expression, and in the light of the contents of the expressions and the context in which they have been made, it is not possible from the case law of the Court to infer a certain state of law regarding how the Court would weigh the regard for freedom of expression in relation to expressions that can offend religious feelings.

3.2. Section 140 of the Danish Criminal Code

Section 140 of the Danish Criminal Code provides that any person who, in public, mocks or scorns the religious doctrines or acts of worship of any lawfully existing religious community in this country shall be liable to imprisonment for any term not exceeding four months.

The provision belongs to the rules of criminal law, the interpretation of which varies depending on what is generally considered accepted usage or other form of expression in Danish society. In this connection, it should be noted that a direct and informal form of debate is not unusual in Denmark, where even offensive and insulting expressions of opinion are widely accepted.

It should also be noted that when adopted in 1930, section 140 of the Danish Criminal Code was intended to afford protection of the most serious offences against religious feelings and was furthermore implied in subsequent discussions by the Danish Parliament in 1973 and 2005 regarding the necessity for this provision. This has been reflected in practice as well, as since 1930 only three prosecutions have been brought for violation of this provision and the most recent of these cases from 1971 led to acquittal.

An assessment of the above described drawings and the article in relation to the provision of section 140 of the Danish Criminal Code entails a decision on whether they represent mockery or scorn of Islam's religious doctrines or acts of worship.

The other objective conditions in section 140 of the Danish Criminal Code must be considered as having been met, as violation, if any, of section 140 of the Danish Criminal Code has been made against "any lawfully existing religious community in this country". The article and the drawings were shown "in public" as they were printed in a daily newspaper, and the form of mockery or scorn, if any, by written expressions in a newspaper article and by drawings in the same is comprised by section 140 of the Danish Criminal Code.

As regards the question of whether the article contains mockery or scorn of "religious doctrines or acts of worship", it should first be noted that the expressions cover the internal and external religious life of a religious community; that is, the doctrines (a creed, if any, and the central texts of the religion) and the institutions, practices, persons and things (ritual acts, etc.) by which the acts of worship of the community take place. However, according to the legislative material in preparation of the Criminal Code, the concepts do not comprise religious feelings which are not tied to the society's religious doctrines or acts of worship, including doctrines of an ethical or a social nature, or the like.

The concept "mockery" covers ridicule and is an expression of lack of respect or derision of the object of mockery. "Scorn" is an expression of contempt for the object that is scorned. It must be assumed that these words imply ridicule or contempt with a certain element of abuse, just as it appears from the legislative material of the Criminal Code that punishment can be incurred only in "serious" cases.

The religious writings of Islam cannot be said to contain a general and absolute prohibition against drawing the Prophet Muhammed.

The basic assumption must be that, according to Hadith (the written narratives of the life of the Prophet and guidelines for the conduct to be shown by Muslims) in Islam, there is a prohibition against depicting human figures, which also includes depicting the Prophet Muhammed. Not all Muslims comply consistently with the ban on depiction, as there are pictures of Muhammed dating from earlier times as well as the present. However, in these cases the Prophet is depicted respectfully, in some instances without facial features.

It cannot then be assumed that a drawing of the Prophet Muhammed in general will be contrary to the religious doctrines and acts of worship of the religion as practised today, although certain groups within the religion comply fully with the ban on depiction. For that reason alone, a drawing of the Prophet Muhammed cannot in itself constitute a violation of section 140 of the Danish Criminal Code.

The drawings in question, which according to the headline illustrate "The Face of Muhammed", are not, however, where some of them are concerned merely a depiction of the Prophet Muhammed, but a caricature of him.

Depending on the circumstances, a caricature of such a central figure in Islam as the Prophet Muhammed may imply ridicule of or be considered an expression of contempt of Islamic religious doctrines and acts of worship. An assessment of whether this is the case must be seen in the light of the text accompanying the drawings.

In the article it is stated that fear of Muslim reaction in a number of concrete cases has led to self-censorship and to artists, authors and others avoiding expressing themselves about the cultural meeting between Islam and the secular, Western societies rooted in Christianity. The next paragraph states first, that some Muslims reject the modern, secular society, who demand a special position, insisting on special consideration of their own religious feelings. It then continues: "It is incompatible with secular democracy and freedom of expression, where one has to be ready to put up with scorn, mockery and ridicule. It is certainly not always agreeable and pleasant to watch, and it does not mean that religious feelings should be made fun of at any price, but that is a minor consideration in the present context."

In the following section it appears that on this basis Jyllands-Posten has invited members of the Danish Newspaper Illustrators' Union to draw Muhammed as they see him.

Based on this text, the basic assumption must be that Jyllands-Posten commissioned the drawings for the purpose of in a provocative manner to debate whether, in a secular society, special regard should be paid to the religious feelings of some Muslims.

The drawings, referred in paragraph 2 above as drawing 1, drawing 3, drawing 4, drawing 6, drawing 7, drawing 9, drawing 11 and drawing 12, are either neutral in their expression or do not seem to be an expression of derision or spiteful ridiculing humour. Therefore, in the opinion of the Director of Public Prosecutions, these drawings cannot be considered to be criminal offences under section 140 of the Danish Criminal Code.

Drawing 5 and drawing 10 deal with the position of women in a Muslim society and thus concern social conditions in those societies and the lives of the members of those societies. On this basis the drawings cannot be considered to contain expressions about Islamic religious doctrines or acts of worship and are consequently not punishable offences under section 140 of the Danish Criminal Code.

The two armed figures in drawing 8 can be seen to be an illustration of an element of violence in Islam or among Muslims. The standing man who could be a depiction of Muhammed, however, denies there is any reason for anger and speaks soothingly, which must be taken to be a rejection of violence. Neither can this drawing thus be considered an expression of mockery or scorn of Islamic religious doctrines or acts of worship, cf. section 140 of the Danish Criminal Code.

Drawing 2, showing the face of a grim-looking man with a turban shaped like an ignited bomb, can be understood in several ways.

If Muhammed is taken to be a symbol of Islam, the drawing can be understood to mean that violence or bomb explosions have been committed in the name of Islam. The drawing can therefore be seen as a contribution to the current debate on terror and as an expression that religious fanaticism has led to terrorist acts. Understood in this way, the drawing cannot be considered to express contempt for the Prophet Muhammed or the Islamic religion, but as an expression of criticism of Islamic groups who commit terrorist acts in the name of religion. On this basis, the drawing is clearly not a violation of section 140 of the Danish Criminal Code.

The drawing can also be taken to depict the Prophet Muhammed as a violent person and as a rather intimidating or scary figure.

The historical descriptions of the Prophet's life show that while propagating their religion, he and his followers were involved in violent conflicts and armed clashes with persons and population groups that did not join Islam, and that both many Muslims and others lost their lives in that connection.

Even against this historical background, a depiction of the Prophet Muhammed as a violent person must be considered an incorrect depiction if it is with a bomb as a weapon, which in the context of today may be understood to imply terrorism. This depiction may with good reason be understood as an affront and insult to the Prophet who is an ideal for believing Muslims.

However, such a depiction is not an expression of mockery or ridicule, and hardly scorn within the meaning of section 140 of the Danish Criminal Code. The concept scorn covers contempt and debasement, which in the usual meaning would not comprise situations depicting a figure as shown in drawing 2, regardless of how it is illustratively to be understood or interpreted.

Also taking into account that, according to the legislative material and precedents, section 140 of the Danish Criminal Code is to be interpreted narrowly, the affront and insult to the Prophet Muhammed, which the drawing may be understood to be, cannot accordingly with the necessary certainty be assumed to be a punishable offence under section 140 of the Danish Criminal Code.

No matter whether the purpose of publishing the drawings according to the text in the article was to express “scorn, mockery and ridicule” with the intention of debating whether special considerations should be made for the religious feelings of certain Muslims in a secular society, this intention, if it exists, is not found to have been expressed in the drawings in such a manner that it constitutes a violation of section 140 of the Danish Criminal Code.

For the sole reason that the matter cannot be considered to be a punishable offence under section 140 of the Danish Criminal Code, there is no cause to assess separately whether punishment in the case would, in such event, be considered a violation of Article 10 of ECHR. There has thus not been any cause to assess whether interference by way of punishment would be a "necessary interference in a democratic society"; that is to say whether the interference pursued a proportionate legitimate aim, cf. Article 10(2) of ECHR.

On this basis the Director of Public Prosecutions does not find grounds for changing the decision made by the Regional Public Prosecutor of Viborg and therefore concurs in the decision pursuant to section 749(2) of the Danish Administration of Justice Act to discontinue the investigation in the case with respect to violation of section 140 of the Danish Administration of Justice Act.

3.3. Section 266 b of the Danish Criminal Code

Under section 266 b(1) of the Danish Criminal Code any person who, publicly or with the intention of wider dissemination, makes a statement or imparts other information by which a group of people are threatened, scorned or degraded on account of their race, colour, national or ethnic origin, religion, or sexual inclination shall be liable to a fine or to imprisonment for any term not exceeding two years.

Like section 140 of the Danish Criminal Code, section 266 b should be subject to a narrow interpretation out of regard for the right to freedom of expression.

The object of protection in section 266 b of the Danish Criminal Code is a group of people – belonging to a majority or a minority – who are scorned or degraded e.g. on account of their religion – contrary to section 140 of the Danish Criminal Code where the object of protection is the religious feelings connected with religions doctrines and acts of worship.

The fact that in the opinion of the Director of Public Prosecutions there is no violation of section 140 of the Danish Criminal Code does not rule out that section 266 b of the Danish Criminal Code may be violated.

There is no doubt that the drawings in Jyllands-Posten constitute a "statement or other information" and that it was made "publicly", cf. section 266 b(1) of the Danish Criminal Code.

The question is whether the article and the drawings "insult" or "degrade" Muslims on account of their religion.

The concept "scorn" in section 266 b(1) is understood i.a. to be degrading expressions or expressions of ridicule. This concept must be considered to encompass the same meaning as the expressions

"mockery" and "scorn" in section 140 of the Danish Criminal Code. The expression "degraded" in section 266 b(1) of the Danish Criminal Code is not defined in any detail in the legislative material of the Criminal Code, but was inserted by an amendment of the law in 1971, when it was simultaneously indicated that this expression was chosen in preference of another proposed wording in order to make greater allowance out of regard for the freedom of expression. It appears from the literature that expressions, although they are not scornful, may be degrading. It must, however, also be assumed that degrading expressions which are not scornful must be gross to a certain extent.

The text section of the article does not refer to Muslims in general, but mentions expressly "some" Muslims, i.e. Muslims who reject the modern, secular society and demand a special position in relation to their own religious feelings. The latter group of people must be considered to be comprised by the expression "a group of people" as mentioned in section 266 b, but the text in the article cannot be considered to be scornful or degrading towards this group – even if seen in the context of the drawings.

As mentioned in point 3.2 above, according to the heading, the drawings in the article depict Muhammed. The drawings that must be assumed to be pictures of Muhammed depict a religious figure, and none of them can be considered to be meant to refer to Muslims in general. Furthermore, there is no basis for assuming that the intention of drawing 2 was to depict Muslims in general as perpetrators of violence or even as terrorists.

The drawings depicting persons other than Muhammed do not contain any general references to Muslims. Furthermore, the depiction of Muslims in these drawings is not scornful or degrading. Not even when the drawings are seen together with the text section of the article is there any basis to assume that the drawings make statements referring to Muslims in general.

Accordingly, the Director of Public Prosecutions does not find that in the case of the article "The Face of Muhammed" there has been any violation of section 266 b of the Danish Criminal Code.

Based on this the Director of Public Prosecutions also concurs in the decision to discontinue the investigation with regard to violation of section 266 b of the Danish Criminal Code.

4. Conclusion

As it appears from point 3.2 and 3.3. above, the Director of Public Prosecutions does not find basis for changing the decision made by the Regional Public Prosecutor of Viborg and therefore concurs in the decision pursuant to section 749(2) of the Danish Administration of Justice Act to discontinue the investigation with regard to section 140 of the Danish Criminal Code as well as section 266 b of the Danish Criminal Code.

Although there is no basis for instituting criminal proceedings in this case, it should be noted that both provisions of the Danish Criminal Code – and also other penal provisions, e.g. about defamation of character – contain a restriction of the freedom of expression. Section 140 of the Danish Criminal Code protects religious feelings against mockery and scorn and section 266 b protects groups of persons against scorn and degradation on account of i.a. their religion. To the extent publicly made

expressions fall within the scope of these rules there is, therefore, no free and unrestricted right to express opinions about religious subjects.

It is thus not a correct description of existing law when the article in Jyllands-Posten states that it is incompatible with the right to freedom of expression to demand special consideration for religious feelings and that one has to be ready to put up with “scorn, mockery and ridicule”.

Henning Fode

Gennemgang af relevante retsregler mv.

1. Indledning

Dette bilag indeholder en redegørelse for de retsregler mv., der er relevante for vurderingen af spørgsmålet om, hvorvidt der er grundlag for at indlede strafforfølgning i anledning af Jyllands-Postens artikel "Muhammeds ansigt", der blev offentliggjort i avisen den 30. september 2005.

2. Bestemmelser om religionsfrihed mv.

2.1. Grundlovens bestemmelser samt godkendte islamiske trossamfund i Danmark

Efter grundlovens § 67 gælder, at borgerne har ret til at forene sig i samfund for at dyrke Gud på den måde, der stemmer med deres overbevisning, dog at intet læres eller foretages, som strider mod sædeligheden eller den offentlige orden.

Denne bestemmelse om religionsfrihed omfatter enhver, som har bopæl eller ophold i Danmark. Når der tales om at dyrke Gud, må dette forstås ikke blot som kristen gudsdyrkelse, men også f.eks. jødisk og islamisk gudsdyrkelse, jf. Poul Andersen, Dansk Statsforfatningsret, 1954, side 633. Alf Ross anfører i Dansk Statsforfatningsret, 3. udgave v. Ole Espersen, 1980, side 754, at ordlyden "dyrke Gud" næppe indeholder en forudsætning om, at kun monoteistiske trossamfund dækkes af grundlovsbeskyttelsen. Friheden gælder med det forbehold, at intet læres eller foretages, som strider mod sædeligheden eller den offentlige orden.

Endvidere fremgår det af grundlovens § 69, at de fra folkekirken afvigende trossamfunds forhold ordnes nærmere ved lov.

En sådan lovgivning findes imidlertid ikke. Før 1970 skete anerkendelse af andre trossamfund ved kongelig resolution efter kirkeministerens indstilling i henhold til en forfatningssædvane. Denne retstilstand blev bragt til ophør ved ægteskabsloven af 1969, der trådte i kraft den 1. januar 1970. Herefter er ikke sket anerkendelse af trossamfund, men kirkeministeren kan efter ægteskabslovens § 16 meddele andre trossamfund end folkekirken og de anerkendte trossamfund bemyndigelse til at foretage vielser efter ægteskabslovens § 16, jf. Preben Espersen i UfR 1999B, side 110.

Senere er praksis ændret, således at godkendelse ikke kun meddeles efter ægteskabslovens § 16 med hensyn til vielsesmyndighed, men udstedes som en godkendelse, der også bl.a. giver trossamfundet

mulighed for at få tilladelse til at anlægge egen begravelsesplads, få opholdstilladelse for udenlandske forkyndere efter udlændingeloven samt i praksis medfører en række begunstigelser i henhold til skattelovgivningen.

En godkendelse fra Kirkeministeriet forudsætter bl.a., at der er tale om et egentligt trossamfund i dette ords sædvanlige betydning – altså ikke blot en religiøs ”bevægelse” eller en religiøs eller filosofisk forening, men en sammenslutning eller forsamling (et religionssamfund), hvis primære forhold er gudsyndelse (kult) efter en nærmere udformet lære eller ritus. Det påses tillige, at der i trossamfundet intet læres eller foretages, som strider mod sædeligheden eller den offentlige orden, jf. grundlovens § 67.

Blandt de trossamfund, der er anerkendt ved kongelig resolution, før denne form for godkendelse blev afskaffet i 1970, findes ikke islamiske trossamfund. Derimod har Kirkeministeriet efterfølgende godkendt en række islamiske trossamfund (for tiden 19).

Som det fremgår af afsnit 3 nedenfor, omfatter straffelovens § 140 ”her i landet lovligt bestående religionssamfund”, dvs. religionssamfund, der består her i landet, og som er lovlige, jf. grundlovens § 67. Bestemmelsen er ikke begrænset til de her i landet anerkendte eller godkendte trossamfund.

Da det er en betingelse for godkendelse, at trossamfundet er lovligt i grundlovens forstand, kan det konkluderes, at der her i landet er ”lovligt bestående religionssamfund”, der udøver islam. Disse omfatter de islamiske trossamfund, der er godkendt af Kirkeministeriet, men også andre islamiske trossamfund kan naturligvis være omfattet af begrebet ”lovligt bestående religionssamfund”, selv om de ikke har søgt godkendelse.

2.2. Menneskerettighedskonventionens bestemmelse om religionsfrihed

Menneskerettighedskonventionens artikel 9, stk. 1, sikrer enhver ret til at tænke frit og til samvittigheds- og religionsfrihed. Retten omfatter frihed til at skifte religion eller tro samt frihed til enten alene eller sammen med andre, offentligt eller privat at udøve sin religion eller tro gennem gudstjeneste, undervisning, andagt og overholdelse af religiøse skikke. Friheden til at udøve religion eller tro kan efter artikel 9, stk. 2, underkastes sådanne begrænsninger, som er foreskrevet ved lov og er nødvendige i et demokratisk samfund af hensyn til den offentlige tryghed, for at beskytte den offentlige orden, sundheden eller sædeligheden eller for at beskytte andres rettigheder og friheder.

Menneskerettighedsdomstolen har udtalt, at retten til at tænke frit og til samvittigheds- og religionsfrihed er en af grundpillerne i et demokratisk samfund. Domstolen anser retten til religionsfrihed for at være et helt afgørende element i opbygningen af den troendes identitet og livsopfattelse, ligesom retten er af central betydning for ateister, agnostikere, skeptikere og dem, der ikke bekymrer sig om sådanne spørgsmål. Domstolen har udtalt, at pluralisme, som er uadskillelig fra et demokratisk samfund, og som er resultatet af århundreders kamp, afhænger af retten til at tænke frit og have religionsfrihed, jf. Jon Fridrik Kjølbro, Menneskerettigheder i praksis, 2005, side 513.

Endvidere fremgår (samme sted, side 516-17), at uanset artikel 9 er formuleret som en negativ forpligtelse for staten, der kun må foretage begrænsninger i retten til at udøve religion eller tro, når visse betingelser er opfyldt, vil bestemmelsen i lighed med en række af konventionens øvrige bestemmelser kunne pålægge staten visse positive forpligtelser med henblik på at sikre en effektiv nydelse af retten til at tænke frit og til samvittigheds- og religionsfrihed. Som eksempel kan bl.a. tænkes en positiv pligt til at beskytte medlemmer af en religiøs sammenslutning, der forhindres i at udøve deres religion eller tro på grund af andre privates handlinger.

Artikel 9 inddrages i øvrigt ved fortolkningen af andre bestemmelser i konventionen, herunder ved anvendelse af artikel 10 om retten til ytringsfrihed, jf. nærmere nedenfor under afsnit 5.2. og 5.3.

3. Straffelovens § 140

3.1. Den nugældende bestemmelse

Straffelovens § 140 er affattet således:

”§ 140. Den, der offentlig driver spot med eller forhåner noget her i landet lovligt bestående religionssamfunds trosrædome eller gudsyrdkelse, straffes med bøde eller fængsel indtil 4 måneder.”

Bestemmelsen findes i straffelovens kapitel 15 om forbrydelser mod den offentlige orden og fred. Bestemmelsen har haft den nugældende affattelse siden 1930, bortset fra tre ændringer i 1992, 2000 og 2004 af teknisk karakter, jf. nedenfor under afsnit 3.2.

3.2. Forarbejder til straffelovens § 140

En bestemmelse om blasfemi fandtes i § 156 i straffeloven af 1866 og var affattet således:

”§ 156. Den, der driver spot med eller forhåner noget her i landet bestående religionssamfunds trosrædome eller gudsyrdkelse, straffes med fængsel, ikke under 1 måneds simpelt fængsel, eller under særdeles formildende omstændigheder med bøder.”

I det første udkast til straffeloven af 1930 (Betænkning afgivet af kommissionen nedsat til at foretage et gennemsyn af den almindelige borgerlige straffelovgivning, 1912, side 60) blev bestemmelsen foreslået videreført i følgende affattelse:

”§ 159. Den, som offentlig driver spot med eller forhåner noget lovlig bestående trossamfunds lærdome eller gudsyrdkelse, straffes med bøde eller simpelt fængsel.

Bestemmelserne i § 157 finder tilsvarende anvendelse på offentlige meddelelser om de nævnte trossamfunds religiøse handlinger.”

I bemærkningerne vedrørende bestemmelsen (betænkningen af 1912, side 173) var anført følgende:

”Bestemmelsen svarer til stl. § 156 kun er budets anvendelse indskrænket til de tilfælde, hvor handlingen udføres offentlig, jf. herved § 5 ltr. e. Straffen er derhos noget nedsat. Ethvert lovlig bestående trossamfund er beskyttet. Det er i overensstemmelse med udkastets hele standpunkt, at beskyttelsen ikke er indskrænket til her i landet bestående trossamfund. Bestemmelsen har sin naturlige plads her, da handlingen indeholder et brud på samfundsfreden, af hvilken den religiøse fred er en side.”

I det andet udkast til straffeloven af 1930 (Betænkning angående de af den under 11. august 1905 nedsatte straffelovskommission udarbejdede forslag indeholdende udkast til love vedrørende den borgerlige straffelovgivning med motiver, 1917, side 56) fandtes et forslag til bestemmelsen i § 133, der var affattet således:

”§ 133. Den som offentlig driver spot med eller forhåner noget her i landet lovligt bestående religionssamfunds troslærdomme eller gudsyndelse, straffes med bøde eller fængsel.”

Af de til bestemmelsen knyttede bemærkninger (betænkningen af 1917, side 136) fremgår følgende:

”§ 133 svarer til strfl. § 156 og er affattet i overensstemmelse med denne, kun at ligesom efter K. U. § 159 kun *offentlig* spot og forhånelser straffes. Det er navnlig fastholdt, at kun sådanne angreb på et *her i landet bestående* religionssamfunds *troslærdomme* rammes. Det kan med grund omtvistes, om den religiøse følelse overhovedet bør omgives med særlig strafferetlig beskyttelse, og det synes da betænkeligt, således som K. U. gør, at udstrække beskyttelsen videre end strfl. § 156, navnlig til trossamfund, der ikke består her i landet, og til andre lærdomme end troslærdomme, f.eks. lærdomme af rent etisk, social o.l. karakter. At der i K. U. § 159 ikke er sat noget minimum, må tiltrædes. Om grundene til, at K. U. § 159, 2. st. ikke er optaget, henvises til det ovenfor om K. U. § 157 bemærkede.”

I det tredje udkast til straffeloven af 1930 (Betænkning afgivet af Straffelovskommissionen af 9. november 1917, 1923, side 47) havde et mindretal på to medlemmer af kommissionen foreslået følgende bestemmelse:

”§ 134 A. Den, som offentlig driver spot med eller forhåner noget her i landet lovligt bestående religionssamfunds troslærdomme eller gudsyndelse, straffes med bøde eller hæfte.”

De øvrige fire medlemmer af kommissionen fandt ikke grundlag for at medtage bestemmelsen i en ny straffelov. Af bemærkningerne i betænkningen (sp. 244-245) fremgår herom:

”Efter § 134 har et mindretal (*Goll og Olrik*) foreslået optaget en bestemmelse svarende til straffelovens § 156 af følgende indhold:

...

Et flertal (*Glarbo, Johansen, Krabbe og Torp*) mener, at en sådan bestemmelse ikke bør optages.

Til grund for *flertallets* opfattelse ligger den betragtning, at det ikke er naturligt at beskytte de her i landet lovligt bestående religionssamfunds troslærdomme eller gudsyndelse mod spot eller forhånelser ved straffelovsbestemmelser. Hvor på dette område grænserne for ytringsfriheden overtrædes på usømmelig måde, er den fordømmelse, der finder udtryk i den offentlige meningsdom, en langt mere effektiv og naturligere reaktion end anvendelse af straf. Hos de personer, for

hvem den religiøse følelse har værdi, vil der formentlig i almindelighed ikke være noget ønske om anvendelse af straf overfor blasfemiske udtalelser eller handlinger, og for de personer, for hvem den religiøse følelse, der tilsigtes beskyttet, er fremmed, vil anvendelse af straf i almindelighed føles som en urimelighed, der ægger til modsigelse.

Mindretallet mener, at der overfor handlinger af denne art, spot og hån, altid, hvad enten det er selve den enkeltes religiøse følelse, der er genstand for krænkelse eller ikke, vil være en levende fornemmelse af det usømmelige i en sådan fremfærd, og at det ikke er uden værdi, at denne usømmeligheds striden mod samfundets interesser markeres gennem adgangen til at lade den pådrage straf i alvorlige tilfælde. I så henseende har mindretallet gjort den væsentlige begrænsning i den gældende ret, at kun offentligt fremsatte ytringer af denne art rammes. Hos talrige mennesker, både indenfor og udenfor de enkelte trossamfund, vil det være stødende for følelsen, om staten ikke overfor sådanne overtrædelser af sømmelighedsgrænsen træder til med sin bestemte misbilligelse. Der er her tale om en fredskrænkelse, der til en vis grad kan minde om de fredskrænkelser, som § 134 (om krænkelse af gravfreden og usømmelig behandling af lig – rigsadvokatens tilføjelse) optager til strafferetlig behandling. Nogen fare for derved at ramme udtalelser af tvivl eller kritik foreligger ikke, når der gives paragrafen den her foreslåede form, der stemmer med straffelovens.”

I det første lovforslag til straffeloven af 1930, der blev fremsat i Folketinget, var en bestemmelse om blasfemi ikke medtaget. Af lovforslagets bemærkninger (Rigsdagstidende 1924/25, Tillæg A, sp. 3344) fremgår herom efter et referat af flertallets og mindretallets holdninger i betænkningen fra 1923 følgende:

”Kirkeministeriet, hvis erklæring herover er indhentet, og Justitsministeriet er ligesom kommissionens flertal af den mening, at den omhandlede bestemmelse ikke bør optages, og kan tiltræde flertallets motivering af paragraffens udeladelse.”

Dette forslag til straffeloven - og to senere uændrede forslag i 1925 og 1926 - blev ikke vedtaget. Herefter blev der i 1928 af en ny regering fremsat et forslag til straffeloven, hvor en bestemmelse om blasfemi havde følgende affattelse (Rigsdagstidende 1927/28, Tillæg A, sp. 5283-5284):

”§ 139. Den, som offentlig driver spot med eller forhåner noget her i landet lovligt bestående religionssamfunds troslærdomme eller gudsyndelse, straffes med bøde eller hæfte.”

Om baggrunden for, at denne bestemmelse var medtaget i lovforslaget, var i bemærkningerne til dette (Rigsdagstidende 1927/28, Tillæg A, sp. 5363) alene angivet: ”Om grundene til optagelse af denne bestemmelse henvises til udkastets motiver sp. 245”. Der var således henvist til mindretallets udtalelse i betænkningen af 1923.

I et senere lovforslag var bestemmelsen ligeledes medtaget. Under behandlingen af lovforslaget i Folketingets udvalg vedrørende forslaget til borgerlig straffelov var der igen delte meninger om bestemmelsen, idet et mindretal foreslog, at paragraffen skulle udgå, og henviste til, at ”bestemmelsen om straf for gudsbespottelse foreslås slettet som ikke påkrævet i vor tid”, mens et andet mindretal foreslog, at bestemmelsen – ligesom bestemmelsen i straffeloven fra 1866 – også skulle omfatte bespottelse, der ikke fremsættes offentlig (Rigsdagstidende 1928/29, Tillæg B, sp. 2179-2182).

Heller ikke dette forslag blev imidlertid færdigbehandlet, og i det næste forslag (Rigsdagstidende 1929/30, Tillæg A, sp. 2369) var bestemmelsen udeladt under henvisning til forslaget fra det ene mindretal ved den seneste behandling af lovforslaget.

Under behandlingen af dette lovforslag foreslog et mindretal i Folketingets udvalg, at bestemmelsen blev indsat i loven, idet ”vi ikke kan anerkende modpartens påstand om tidsånden, kulturen osv. ikke kræver sådanne straffebestemmelser. Vi anser endvidere de handlinger, der vil falde ind under de omhandlede ændringsforslags bestemmelser for værende af meget krænkende art for det store flertal i befolkningen” (Rigsdagstidende, Tillæg B, sp. 150 og 154). Dette ændringsforslag bortfaldt imidlertid efter indgående diskussion under andenbehandlingen af lovforslaget (Rigsdagstidende 1929/30, Forhandlinger i Folketinget, sp. 3771-72, 3804-05, 3822, 3866, 3885 og 3922).

I Landstinget, hvortil forslaget blev oversendt, var der imidlertid tilslutning til en bestemmelse om blasfemi, og § 140 blev herefter vedtaget i Landstinget og senere i Folketinget. Der henvises om debatten i Landstinget til Rigsdagstidende 1929/30, Forhandlinger i Landstinget, sp. 607, 614, 642-43, 646, 651, 655-656 og 663 og til sp. 1441, 1448-49, 1453 og 1459 samt 1462. Landstingets udvalgs betænkning findes Rigsdagstidende 1929/30, Tillæg B, sp. 1867. Om Folketingets senere vedtagelse af bestemmelsen henvises til Rigsdagstidende 1929/30, Folketingets forhandlinger, sp. 7256.

Bestemmelsen indgik herefter i straffeloven af 1930 (lov nr. 126 af 15. april 1930), der trådte i kraft den 1. januar 1933, med følgende affattelse:

”§ 140. Den, der driver offentlig spot med eller forhåner noget her i landet lovligt bestående religionssamfunds tros lærdomme eller gudsyndelse, straffes med hæfte eller under formildende omstændigheder med bøde. Påtale finder kun sted efter rigsadvokatens påbud.”

Ved lov nr. 385 af 20. maj 1992 blev bestemmelsens 2. pkt. om, at påtale skete efter rigsadvokatens påbud, ophævet. Ændringen skete med henblik på at opnå en samlet administrativ regulering af særegener om påtalekompetencen i medfør af bestemmelserne i retsplejelovens § 719 og 720.

Senere er bestemmelsen ved lov nr. 433 af 31. maj 2000 ændret som følge af afskaffelsen af hæftestraffen. Den tidligere strafferamme på ”hæfte eller under formildende omstændigheder med bøde” blev ændret til ”fængsel indtil 4 måneder eller under formildende omstændigheder med bøde”.

Endvidere er bestemmelsen ændret ved lov nr. 218 af 31. marts 2004 (Ændring af strafferammer og bestemmelser om straffastsættelse mv.), hvor strafferammen blev ændret til ”bøde eller fængsel indtil 4 måneder”. Det fremgår af forarbejderne til ændringen, at det er en teknisk begrundet forenkling af normal- og sidestrafferammen i bestemmelsen, og at der ikke tilsigtes ændringer i det hidtidige straffebare område eller udmålingsniveau.

3.3. Overvejelser vedrørende ændring eller ophævelse af straffelovens § 140

Der har siden vedtagelsen af straffelovens § 140 i 1930 været flere overvejelser om behovet for bestemmelsen.

I folketingssamlingen 1972/73 fremsatte justitsministeren forslag om ophævelse af bl.a. straffelovens § 140 (Folketingstidende 1972/73, Tillæg A, sp. 5125ff). Det fremgår af de specielle bemærkninger i lovforslaget vedrørende forslaget (sp. 5138):

”...Siden gennemførelsen af straffeloven i 1930 er tiltale for overtrædelse af bestemmelsen kun blevet rejst i 3 tilfælde, henholdsvis i 1938, 1946 og 1971. Medens der skete domfældelse i de to første sager, faldt sagen fra 1971 ud til en frifindelse. Det er justitsministeriets opfattelse, at der med den udvikling, der har fundet sted siden 1930, ikke længere er grundlag for at opretholde bestemmelsen. Hvis grænserne for ytringsfriheden på dette område overtrædes, vil offentlighedens fordømmelse være en mere effektiv og naturlig reaktion end anvendelse af straf.”

Under førstebehandlingen af lovforslaget var der ikke enighed om, at bestemmelsen skulle ophæves (Folketingstidende 1972/73, Folketingets Forhandlinger, sp. 4796, 4800-01, 4806 og 4812). Justitsministeren oplyste i den forbindelse, at Kirkeministeriet på forespørgsel fra Justitsministeriet havde meddelt, at man ”efter stedfunden brevveksling med biskopperne (skal) meddele, at Kirkeministeriet for sit vedkommende ikke skal udtale sig imod ophævelsen af den nævnte bestemmelse”.

I betænkningen over lovforslaget (Folketingstidende 1972/73, Tillæg B, sp. 2245-2246) foreslog justitsministeren, at forslaget om ophævelse af blasfemibestemmelsen udgik af lovforslaget og blev genfremsat i næste folketingssamling. Dette skete imidlertid ikke, og der er herefter så vidt ses ikke i Folketinget før for ganske nylig på ny fremsat forslag om ophævelse af straffelovens § 140, jf. nedenfor.

I Straffelovrådets betænkning nr. 1424/2002, der lå til grund for ændringen af § 140 i 2004 (hvor strafferammen blev forenklet, jf. afsnit 3.2. ovenfor), udtalte Straffelovrådet i øvrigt vedrørende straffelovens § 140 (betænkningen side 556):

”Rådet bemærker i øvrigt, at §§ 136, 139, stk. 2, og 140 kunne give anledning til at overveje ændringer i gerningsbeskrivelsen mv., såfremt der var lejlighed til at foretage en grundigere kritisk gennemgang af bestemmelserne, herunder deres sammenhæng med andre bestemmelser, bl.a. straffelovens § 266 b...”

Den 16. december 2004 fremsatte medlemmer af Socialistisk Folkeparti lovforslag om ophævelse af blasfemibestemmelsen (Folketingstidende 2004/2005, 1. samling - L 156). Af bemærkningerne til lovforslaget fremgår følgende om baggrunden for forslaget:

”Den såkaldte blasfemibestemmelse i § 140, som er en overlevering fra Christian V's Danske Lov fra 1683, og som blev indsat i straffeloven i 1866, er tiden løbet helt fra. Derfor har SF også ved forskellige lejligheder, bl.a. da diskussion om blasfemibestemmelsen var fremme i 1970'erne, argumenteret for, at bestemmelsen ikke hører hjemme i straffeloven. Med indførelsen af den såkaldte racismebestemmelse i straffelovens § 266 b i 1939, som blev væsentligt udvidet i 1971 og revideret i 1987, er der efter forslagsstillerne en tilstrækkelig og bedre beskyt-

telse af grupper af personer, der kan føle sig truede, forhånede eller nedværdigede, end § 140 giver mulighed for. Dertil kommer, at § 266 b ikke alene beskytter i forbindelse med religion, men også i forbindelse med race, hudfarve, national og etnisk oprindelse eller seksuel orientering.”

Dagen efter, den 17. december 2004, fremsatte medlemmer af Dansk Folkeparti også et lovforslag om ophævelse af straffelovens § 140 (Folketingstidende 2004-2005, 1. samling, Tillæg A, side 4704). Af bemærkningerne til lovforslaget fremgår bl.a. følgende:

”Principielt og religiøst er en lovparagraf med straf for blasfemi en komplet misforståelse i et kristent land. Tanken om, at vi med loven i hånd skal værne om Guds ære, er nærmest blasfemisk...

Oprindelig var blasfemiparagraffen nærmest tænkt som et værn – ikke om Guds ære, men om almindelig sømmelighed. Den skulle vi imidlertid nok kunne holde os ansvarlig til uden trusler om straf. Der er afgjort noget, der hedder god og dårlig tone, men vi plejer lykkeligvis ikke at lovgive om den slags.

Siden er der gået skred i blasfemibegrebet. I en følelsesfuld tid er det blevet til noget med at krænke andres religiøse følelser. Men krænkede følelser er et dårligt kriterium for en retsnorm. Hvornår kan man ikke påberåbe sig sine krænkede følelser, hvis man dermed kan ramme en modstander og tvinge ham til at tie?...

Nu er loven imidlertid pludselig blevet højaktuel, efter at muslimer har sagsøgt Danmarks Radio og TV2 for at krænke deres religiøse følelse ved at vise Theo van Goghs film ”Submission” – et gribende kunstværk og et forpint nødskrig fra en kvinde, Ayaan Hirsi Ali, der er slæbt gennem omskæring, fornedrelser, tvangsægteskab, indespærring og voldtægt i en forholdsvis normal muslimsk familie. Hvis ikke hun har ret til at bruge den vestlige verdens ytringsfrihed, hvem skulle egentlig så? Det er religionskritik fra dybet af en lemlæstet sjæl.

Lad os gå ud fra, at muslimerne vil tabe sagen med et brag – og dermed dokumentere, at blasfemiparagraffen er ubrugelig. Men lad os også gå ud fra, at hvis vi ikke fjerner den, vil der siden komme en bølge af sager, fremkaldt af ”krænkede religiøse følelser” – eller bare af forurettet lyst til chikane. Anmeldelserne vil hagle ned over politimestrenes skriveborde og belaste både politi og retsvæsen med spørgsmål, som ikke bør finde deres afgørelse i retten, men i en fri og åben debat.”

Begge disse forslag bortfaldt imidlertid som følge af folketingsvalg, men i marts 2005 genfremsatte Dansk Folkeparti sit tidligere lovforslag med bemærkninger, der svarede til de ovenfor gengivne (Folketingstidende 2004-05, 2. samling, Tillæg A, side 5462).

I betænkningen over lovforslaget (Folketingstidende 2004-05, 2. samling, Tillæg B, side 666) indstillede et flertal i udvalget (udvalget med undtagelse af DF) lovforslaget til forkastelse. SF og EL henviste i den forbindelse bl.a. til, at de ikke kunne støtte lovforslaget på grund af de bemærkninger, der var knyttet til dette. Ved tredjebehandlingen blev lovforslaget forkastet, idet Dansk Folkeparti som det eneste parti stemte for forslaget (Folketingstidende 2004/05, 2. samling, Forhandlingerne, side 4451).

3.4. Litteratur vedrørende straffelovens § 140

C. Goos, Den danske strafferets specielle del, 1895, side 558ff, indeholder en fyldig beskrivelse af den tidligere gældende bestemmelse i straffeloven af 1866, § 156. Da bestemmelsen i straffelovens § 140 er affattet i overensstemmelse med den tidligere bestemmelse, bortset fra det nugældende krav om, at

der skal være tale om ”offentlig” spot eller forhånelser, har denne ældre beskrivelse fortsat interesse. Det er bl.a. anført:

...”Den nærmere belysning af den i § 156 omhandlede forbrydelse vil have at beskæftige sig med gjenstanden, den forbryderske handling og virkning og den subjektive betingelse...

Gjenstanden for forbrydelsen efter § 156 må altså betegnes som den religiøse følelse, der knytter sig til ”*de her i landet bestående religionssamfunds troslærdomme og gudsdyrkelse*”.

Det er med hensyn til deres ”*troslærdomme og gudsdyrkelse*”, at de pågældende religionssamfund værnes. Udtrykket omfatter samfundets indre og ydre religiøse liv, såvel trossætningerne som indbegrebet af de institutioner, skikke, personer - såvel gejstligheden som menigheden - og ting - samlede eller enkeltvis -, i og ved hvilke efter samfundets ritus eller dets gudsdyrkelse (kultus) finder sted, eller som umiddelbart eller middelbart tjener denne. Udenfor lovbudet ligger krænkelse af religiøse følelser, der ikke knytter sig til samfundets troslærdomme eller gudsdyrkelse, således til akter i samfundsmedlemmernes private liv. Derfor måtte gravfredens krænkelse blive genstand for et særegt straffebud, hvilket ikke udelukker, at § 156 bliver anvendelig, når selve de religiøse ceremonier ved jordfæstelsen bespottes eller forhånes.

De handlinger, mod hvilke de her i landet bestående religionssamfunds troslærdomme og gudsdyrkelse er værnede ved stl.’s § 156, er, at der drives spot med dem, eller at de forhånes. De to udtryk, hvormed handlingerne således betegnes, er ikke enstydige, skjønt et efter paragrafen strafbart forhold ofte vil kunne karakteriseres på begge måder. Spot er latterliggørelse. Den er udtryk for mangel på agtelse eller for ringeagt for det, der spottes. Hån er udtryk for den positive foragt for det, der hånes. Da det er to forskellige måder, hvorpå den religiøse følelse kan såres, er det rigtigt, at de begge er optagne i lovbudet, mens L. 3. jan. 1851 § 8 kun talte om spot. I øvrigt kunde der naturligvis ikke være tvivl om, at hån, som det i og for sig mere gravevende, også måtte rammes af dette bud. Kun hvis det havde indskrænket sig til at omtale hån, vilde udvidelsen til spot have været omtvistelig.

Selvfølgelig må bedømmelsen af, hvad der er spot eller hån, ske objektivt efter en almindelig dom. Hvad den pågældende har tilsigtet, er et moment, der kommer i betragtning ved afgjørelsen af, om forbrydelseens subjektive forudsætninger er tilstede. Den objektive dom vil her anvende en temmelig grov vægt. Meget, som er sårende for en mere lutret religiøs følelse, vil ikke opfattes som spot eller hån, og allerede af den grund falde udenfor lovbudet, således – hvad allerede D.L. 6.2. viste – misbrug af Guds navn ved sværgeren og banden, jfr. D. L. 2.9.8. ”med hensyn til Guds ords skjemt og misbrug i omgængelse og anden lignende utilbørlighed”. Kritik af troslærdomme er ikke som sådan spot eller hån. Bestemmelsen lægger derfor ingen hindring i vejen for granskingsfriheden i religiøse emner, sålidt som den rammer atheistiske ytringer som sådanne, selv om religiøse følelser såres. Anderledes naturligvis, når kritikken fremsættes i spottende eller hånende form.

Midlet kan være ord eller handlinger: verbal eller symbolsk bespottelse eller forhånelser...

...

Om en særegen virkning bliver der ikke tale. Her er spørgsmål om en fredsret. Det er derfor nok, at handlingen er egnet til at krænke religiøse følelser. Om den, der kunne såres, virkelig er bleven det eller måske var ganske indifferent, er uden betydning. Forholdet er her det samme som ved andre angreb på retsbeskyttede følelser...

...

Ordene i § 156 omfatte kun bespottelse eller forhånelser, som er den pågældendes egen. Den, der refererer en andens spot eller hån, spotter eller hånner ikke selv. Men naturligvis kommer det ikke an på formen, når det dog af det foreliggende fremgår, at vedkommende gør spotten eller forhånelsen til sin...

I subjektiv henseende kræves forsæt. At en vildfarelse udelukker dette, kan især tænkes med hensyn til den grænse, der skiller, hvad der i objektiv henseende må gjælde som spot eller hån, fra religiøs råhed, som sværgeren eller banden. Grænsen kan være overskreden, men pågældende på grund af sit åndelige standpunkt være sig det ubevidst.”

Oluf H. Krabbe anførte i Borgerlig straffelov af 15. april 1930 med kommentarer, 4. udgave, 1947, side 393, bl.a. følgende om straffelovens § 140:

”Udtrykket troslærdomme og gudsdyrkelse omfatter det pågældende trossamfunds indre og ydre religiøse liv, såvel trossætninger som indbegrebet af de institutioner, skikke, personer og ting, ved hvilke samfundets gudsdyrkelse finder sted. Religiøse følelser, der ikke knytter sig hertil, falder udenfor lovbudets beskyttelse.

Ved begrænsningen til her i landet lovlige bestående religionssamfund udelukkes fra strafbarheden tilsvarende krænkelse af religionssamfund, der ikke består her i landet, hvad enten krænkelsen sker her i landet eller i udlandet.”

I Den danske kriminalret, Speciel del, 1955, anførte Stephan Hurwitz bl.a. følgende:

”I gammel strafferet fandtes drakoniske bestemmelser om straf for gudsbespottelse (blasfemi), se for ældre dansk rets vedkommende Chr. V’s Danske Lov 6-1-7- og 8 (”hannem skal tungen levendis af hans mund udskæris, dernæst hans hoved afslais, og tillige med tungen sættes på en stage”). Bestemmelser af denne art havde sammenhæng med den bibelske opfattelse, hvorefter gudsbespottelse var en forbrydelse, der direkte angreb Gud, hvis straf ville ramme det samfund, der ikke tilintetgjorde forbryderen. I senere tid sondredes mellem umiddelbar og (mindre strafværdig) middelbar gudsbespottelse, og efterhånden trængte den opfattelse igennem, at det i det hele måtte ligge uden for den verdslige strafferets rækkevidde at værne om andet end menneskelige interesser, hvorfor straffebestemmelser på det her omtalte område alene kunne have den religiøse følelse eller fred som beskyttelsesobjekt. Efter dette synspunkt måtte deliktet blive en fredskrænkelser af forholdsvis ringe strafværdighed...

Det er dog ikke den religiøse følelse som sådan, der værnes efter strfl. § 140, men kun den religiøse (eller dermed sympatiserende) følelse, der knytter sig til *her i landet lovlige bestående religionssamfunds troslærdomme eller gudsdyrkelse*.

”*Lovligt bestående*” er religionssamfundet uden hensyn til, om det af det offentlige er anerkendt som trossamfund eller ej, når det blot intet lærer eller foretager sig, som strider mod sædeligheden eller den offentlige orden, grl. 1953 § 67.

...

Om begrebet ”*gudsdyrkelse*” se Goos, I, s. 560-61: ”...indbegrebet af de institutioner, skikke, personer ...og ting..., i og ved hvilke efter samfundets ritus dets gudsdyrkelse (kultus) finder sted, eller som umiddelbart eller middelbart tjener denne.”

Den strafbare handling er *offentlig spot* eller *forhånelse* af nævnte troslærdomme eller gudsdyrkelse.

Herved mærkes presselovens § 6. – Medens ”spot” særlig sigter til latterliggørelse, er ”forhånelse” udtryk for positiv foragt. – Bestemmelsen er indskrænket til verbale udsagn. – ”Sværgen og banden”, der straffedes efter Danske Lov 2-9-8, falder naturligvis uden for bestemmelsen, ligesom denne er uanvendelig på enhver i formen saglig kritik eller afstandtagen fra religiøse opfattelser, cfr. ældre rets straffebestemmelser for ytring af ateistiske anskuelser...”

Af Kommenteret straffelov, Speciel del, 8. udgave, 2005, af Vagn Greve, Asbjørn Jensen og Gorm Toftegaard Nielsen, fremgår side 98 bl.a. følgende om straffelovens § 140:

”...Beskyttelsesinteressen er den religiøse følelse, men bestemmelsen værner kun denne følelse i det omfang, den knytter sig til religionssamfundenes troslærdomme og gudsdyrkelse i modsætning til f.eks. deres etiske læresætninger og praktiske leveregler. Kun ytringer, der kan karakteriseres som spot – latterliggørelse – eller forhånelse – foragt – berøres af bestemmelsen, men ikke udsagn og gestus, der ikke har denne form. Den angår kun religionssamfund, der – lovlige – består her i landet, jf. grundlovens § 67, men er ikke begrænset til de her i landet anerkendte trossamfund...”

Knud Waaben anfører i Strafferettens specielle del, 5. udgave, 1999, side 212, alene følgende:

”I forbindelse med beskyttelsen af tro” i § 266 b henvises til § 140 om blasfemi, hvor krænkel-
sen – spot eller forhånelse – retter sig mod ”troslærdomme eller gudsdyrkelse”. § 140 har længe
været uden praktisk anvendelse.”

Af Vagn Greve, Det strafferetlige ansvar, 2. udgave, 2004, side 38, fremgår:

”c. Afkriminaliseringer.

Afskaffelser af straffebestemmelser kan ligeledes være begrundet i mange forskellige hensyn. Til tider ændrer værdierne i samfundet sig, eller en ny erkendelse slår igennem, så en adfærd ikke længere anses for strafværdig. Ældre retskilder indeholder eksempelvis bestemmelser om hekseri og trolddom, som i dag er rene kuriositeter, men som dengang var dyb alvor. Retssystemets iboende konservatisme viser sig dog til tider deri, at man blot søger en ny begrundelse for en straffebestemmelse, når den tidligere ikke længere er overbevisende. Hvor blasfemi tidligere var en krænkel-
se af Gud, er det nu en forbrydelse mod den offentlige orden og fred (straffelovens § 140).

Politiets prioritering af efterforskningen og anklagemyndighedens tiltalerejsninger medfører, at disse myndigheders vurderinger af handlingers ringe eller manglende strafværdighed kan føre til en faktisk afkriminalisering. Det hindrer dog ikke myndighederne i senere at ændre opfattelse og herefter lade bestemmelsen vågne op.”

Knud Aage Frøbert skriver i Massemediers frihed og ansvar, 3. udgave, 2000, side 146, følgende om straffelovens § 140:

”Bestemmelsen indebærer, at gudsbespottelse som sådan ikke er strafbar. Beskyttelsesobjektet er den religiøse følelse hos mennesker og kun den religiøse følelse, der knytter sig til et her i riget lovligt bestående religionssamfunds troslærdomme eller gudsdyrkelse. Det er ikke nødvendigt, at det pågældende religionssamfund er anerkendt som trossamfund, når det blot intet lærer eller foretager sig, som strider mod sædeligheden eller den offentlige orden, jf. Hurwitz, spec. del s. 316.”

Steen Schaumburg-Müller anfører i Presseret, 2003, side 202, bl.a., at bestemmelsen i straffelovens § 140 synes overflødig i forhold til § 266 b, der angår offentlig forhånelse eller nedværdigelse på grund af bl.a. tro.

3.5. Praxis vedrørende straffelovens § 140

Bestemmelsen i straffelovens § 140 er kun anvendt i begrænset omfang i praksis. Der har således kun i de følgende tre sager, siden bestemmelsen blev vedtaget i 1930, været rejst tiltale for overtrædelse af bestemmelsen:

UfR 1938.419Ø

I denne sag blev fire mænd dømt for overtrædelse af straffelovens § 140, idet de havde hånet den jødiske religions gudsdyrkelse og troslærdomme bl.a. ved på offentligt ophængte plakater og i offentligt udgivne skrifter at have fremsat udtalelser som: ”Skænden af kvinder, voldtægt, tyveri og bedrageri er handlinger, som de jødiske religionsforskrifter tillader eller påbyder”, ”Jødernes eneste tanke er erob-

ringen af verdensherredømmet, og deres Thora og Talmud har i grunden intet at gøre med religion, men er kun lumske planer til at erobre dette herredømme ved svig, udsugning eller ødelæggelse af alle andre folk”, ”I henhold til Talmud: det er tilladt at skænde ikke-jødiske pigebørn .... Man skal tilbage til det gamle testamente for at finde samme svineri og umoral” og ”kirken har indledet samarbejde med satan selv” samt ved at have anvendt følgende udtryk: ”Guldguden Jahve”, ”Guldguden Jehova”, ”sumpen i de hellige skrifter” og ”en gud, der velsigner alfonsen Abraham”. En række andre udtalelser i de samme plakater og skrifter blev anset for omfattet af straffelovens § 267 (ærekrænkelse) eller § 268 (bagvaskelse).

Indenretlig bødevedtagelse i 1946 (j.nr. 824/46)

Under et maskebal i en fagforening i 1946 var en af deltagerne udklædt som præst. Hans hustru havde medbragt en dukke, og ved ballets åbning gik parret forrest i et optog i salen. Efter at en tredje person havde bragt et fad med vand, foretog de pågældende en ”dåbshandling” med dukken som genstand. Der blev rejst tiltale mod alle tre for overtrædelse af straffelovens § 140. Sagen blev afgjort med vedtagelser af bøder (6 dagbøder á 10 kr.).

Gladsaxe Kriminalrets dom af 21. oktober 1971

I denne sag var der rejst tiltale for overtrædelse af straffelovens § 140 mod to programchefer i DR for at have besluttet udsendelse i et tv-program og i flere radioudsendelser sendt i efteråret 1970 af en vise ”Øjet” sunget af sangerinden Trille, ”hvis tekst driver spot med eller forhåner de kristne trosamfunds troslærdomme, a) idet der i vers 2 i linierne ”men selvføl’ig det er synd, han har den drift, det er nok fordi han aldrig selv var gift”, tillægges Gud en utilfredsstillet kønsdrift, der giver sig udtryk i trang til beluring af kønslige samvær, hvorved den kristne lære om Guds overmenneskelige egenskaber bespottes eller forhånes, og b) idet der i vers 3 med ordene: ”Ham Gud, han er eddemanene svær at få smidt ud, han fik aldrig selv sat ild på sin cigar for han ordned jo Maria pr. vikar”, sker en gentagelse af den under a) anførte bespottelse eller forhånelse, og hvilke ord tillige driver spot med eller forhåner den kristne troslærdom om, at Kristus er undfanget ved Helligånden og født af Jomfru Maria”. De tiltalte blev frifundet med følgende begrundelse:

”Retten kan med anklagemyndigheden være enig i, at forfatteren – uden derved at have svækket sit budskabs saglige virkning – kunne have anvendt en mindre provokerende form, og at det også burde have stået de tiltalte klart, at en offentlig fremførelse af visen gennem fjernsyn og radio måtte virke stærkt stødende på moralske og religiøse følelser, der er herskende inden for betydelige kredse.

I overensstemmelse med det af forsvaret anførte må det imidlertid endvidere antages, at en bedømmelse af de af tiltalen omfattede sætninger kun kan foretages ud fra en helhedsvurdering af visens tendens. Det er herefter rettens opfattelse, at denne må anses som et indlæg i polemisk form imod en religiøs opfattelse, der tilsigter at indgyde børn frygt for en straffende Gud, der særlig overvåger menneskers seksuelle adfærd.

Da forestillinger af denne art – for så vidt de forekommer – ikke ses at have forbindelse til kristne troslærdomme, og da angreb på eller forhånelse af sådanne lærdomme derfor ikke kan antages at ligge inden for visens sigte, findes betingelserne for domfældelse efter den omhandlede bestemmelse ikke at være til stede.”

Spørgsmålet om, hvorvidt der skulle rejses tiltale for overtrædelse af straffelovens § 140, har endvidere været forelagt rigsadvokaturen i en række sager. En del af disse sager har også givet anledning til offentlig debat. I det følgende refereres kun enkelte nyere sager.

Thorsens Jesusfilm (j.nr. 79/76)

I denne sag var der spørgsmål om, hvorvidt straffelovens § 140 var overtrådt ved et filmmanuskript til en film om Jesus af Jens Jørgen Thorsen og senere ved bogen ”Thorsens Jesusfilm”, der fremtrådte som en gengivelse af manuskriptet med uvæsentlige ændringer. Af Rigsadvokatens afgørelse af 25. juni 1976 fremgår det bl.a.:

”Umiddelbart fremtræder værket som en grov spekulation i vulgaritet og pornografi, som virker endnu mere opsigtsvækkende derved, at skikkelser, der helliggøres af den kristne kirke, optræder som medvirkende, men det kan ikke afvises, at der kan anlægges en anden og mere positiv bedømmelse af værket, og det kan ikke antages, at det under en straffesag vil kunne godtgøres, at forfatteren har tilsigtet en spekulation som nævnt.

Efter straffelovens § 140 er det en betingelse for strafansvar, at der offentlig drives spot med eller sker forhånelse af troslærdomme eller gudsdyrkelse i et lovligt bestående religionssamfund. Der må således være givet udtryk for positiv foragt eller latterliggørelse af troslærdomme eller gudsdyrkelse. Ved vurderingen af, om en ytring opfylder disse objektive strafbarhedsbetingelser, må der anlægges en samlet bedømmelse.

Efter en gennemgang af bogen må jeg anse det for tvivlsomt, om bogens skildringer efter en helhedsvurdering med tilstrækkelig sikkerhed kan anses som udtryk for spot eller forhånelse af den kristne kirkes troslærdomme og gudsdyrkelse. Det vil næppe kunne godtgøres, at dette har været forfatterens sigte med disse skildringer. Selvom dette antagelig ikke er nogen strafbarhedsbetingelse, vil udsigten til domfældelse for blasfemi under disse omstændigheder være så tvivlsom, at jeg i overensstemmelse med politidirektørens og statsadvokatens indstillinger har fundet det rettest at opgive påtale...”

J.nr. 133/85

I denne sag tiltrådte Rigsadvokaten den 20. februar 1985 en afgørelse truffet af Statsadvokaten i Ålborg om at opgive påtale mod Jens Jørgen Thorsen og ejeren af en restaurant i Ålborg for på facaden af restauranten at have malet en nøgen korsfæstet mand med erigeret lem. Af Rigsadvokatens afgørelse fremgår det bl.a.:

”...Bemalingen på restaurant Grafittis facade rummer utvivlsomt en vanhelligelse af kristusfiguren. Denne vanhelligelse kan vist nok karakteriseres som spottende eller forhånende. Den angår ikke kristne troslærdomme, men den kristne gudsdyrkelse. Kristusfiguren er i den kristne religion en guddommelig skikkelse, og dyrkelsen af denne figur hører til denne religions gudsdyrkelse. Jeg er således af den opfattelse, at en tiltalerejsning ville kunne føre til domfældelse for blasfemi efter straffelovens § 140.

Reglen i § 140 indeholder en særlig påtalebestemmelse, hvorefter påtale kun finder sted efter Rigsadvokatens bud. Herved tillægges Rigsadvokaten en adgang til at undlade påtale, som går videre end den, der i øvrigt gælder for ham ifølge retsplejeloven.

I medfør af denne bestemmelse er det sædvanligt at undlade påtale for overtrædelse af straffelovens § 140.

Jeg finder ikke anledning til at fravige denne praksis i dette tilfælde og kan således tiltræde statsadvokatens afgørelse om ikke at rejse tiltale i sagen...”

Rigsadvokatens afgørelse blev påklaget til justitsministeren, der meddelte, at man ville have fundet det rigtigst, at sagen var blevet indbragt for retten, således at domstolene fik lejlighed til at tage stilling til rækkevidden af bestemmelsen. På baggrund af oplysninger om, at bemalingen nu var tildækket, og at der verserede en sag om overtrædelse af kommuneplanloven mod ejeren af restauranten i anledning af maleriet, fandt Justitsministeriet dog ikke fuld tilstrækkelig anledning til at omgøre Rigsadvokatens afgørelse.

3.6. Sammenfatning vedrørende straffelovens § 140

3.6.1. Generelt om straffelovens § 140

Som det fremgår af afsnit 3.2., var der allerede ved udarbejdelsen af straffeloven af 1930 delte meninger om, hvorvidt en bestemmelse om blasfemi, som fandtes i straffeloven af 1866, burde videreføres i den ny straffelov. Bestemmelsen blev imidlertid bibeholdt i straffeloven, og da justitsministeren i folketingsåret 1972/73 fremsatte forslag om ophævelse af bestemmelsen, var der ikke tilslutning hertil. Senest har et flertal i Folketinget i foråret 2005 forkastet et lovforslag om ophævelse af straffelovens § 140.

Bestemmelsen kan således anvendes som grundlag for en straffesag, selv om dette hidtil kun er sket i et yderst begrænset omfang.

Bestemmelsen hører i øvrigt til de strafferetlige regler, hvis fortolkning varierer afhængig af, hvad der i almindelighed anses for at være accepteret sprogbrug eller anden udtryksmåde i det danske samfund.

Beskyttelsesinteressen for bestemmelsen er, som det fremgår nedenfor, religiøse følelser knyttet til troslærdomme og gudsyndelse, men det overordnede formål med bestemmelsen er efter dens placering i straffelovens kapitel 15 om forbrydelser mod den offentlige fred og orden at værne samfundet mod de stridigheder og uroligheder, der kan opstå ved krænkelsen af religiøse følelser, og at sikre, at den offentlige debat om religion foregår på "en sømmelig måde".

Om anvendelsesområdet for straffelovens § 140 henvises i øvrigt til sammenfatningen nedenfor vedrørende de enkelte led i beskrivelsen af gerningsindholdet. Bestemmelsen må i øvrigt fortolkes i overensstemmelse med de principper om ytringsfrihed, der er fastsat i grundlovens § 77 og Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 10, jf. nærmere nedenfor afsnit 5.

3.6.2. Her i landet lovligt bestående religionssamfund

Straffelovens § 140 omfatter "her i landet lovligt bestående religionssamfund", dvs. religionssamfund, der består her i landet, og som er lovlige, jf. grundlovens § 67.

Der er ikke tvivl om, at der også i Danmark er lovligt bestående religionssamfund, der praktiserer islam, jf. nærmere afsnit 2.1. ovenfor. Den islamiske tro er således – ligesom f.eks. den kristne tro og jødedommen – omfattet af bestemmelsen i straffelovens § 140.

3.6.3. Offentlig

Straffelovens § 140 omfatter den, der ”offentlig” driver spot med eller forhåner tros lærdomme eller gudsyndelse. Tilkendegivelser fremsat i privat sammenhæng er således ikke omfattet. Derimod er tilkendegivelser f.eks. i medierne, på offentligt tilgængelige steder og ved åbne møder eller udstillinger mv. omfattet af bestemmelsen. Det må i øvrigt formentlig kræves, at tilkendegivelsen er umiddelbart tilgængelig for en bredere ubestemt kreds af personer.

3.6.4. Spot eller forhåelse

Det er endvidere et krav efter § 140, at der ”drives spot eller forhåelse” med tros lærdomme eller gudsyndelse. Spot kan beskrives som latterliggørelse og er udtryk for mangel på agtelse eller ringeagt for det, der spottes. Forhåelse er udtryk for foragt for det, der hånes. Det må antages at ligge i disse ord, at der skal være tale om latterliggørelse eller foragt af en vis grovhed, ligesom straf kun pådrages i ”alvorlige tilfælde”.

Omfattet er således ikke enhver negativ omtale, udtryk for tvivl eller kritik, der kan såre medlemmer af det religiøse samfund - og heller ikke saglig kritik eller afstandtagen fra religiøse opfattelser, men derimod kun den negative tilkendegivelse, der enten spotter eller håner, og som samtidig i almindelighed vil være egnet til at krænke den religiøse følelse hos medlemmer af det pågældende religionssamfund.

Heller ikke gengivelse af andres spot eller hån er omfattet, medmindre den fremkommer som udtryk for egen holdning.

Der er ikke i bestemmelsens ordlyd eller forarbejder støtte for, at der gælder begrænsninger med hensyn til formen for spot eller forhåelse. Bestemmelsen omfatter både ytringer ved tale og på skrift. Endvidere må bestemmelsen antages at omfatte også handlinger, der udtrykker spot eller forhåelse, samt tegninger, malerier, skulpturer eller lignende. Det er således kun Hurwitz, jf. ovenfor afsnit 3.4., der anfører, at bestemmelsen er indskrænket til verbale udsagn, mens andre forfattere også nævner ”handling”, ”symbolsk bespottelse” og ”gestus”.

3.6.5. Troslærdomme eller gudsyndelse

Beskyttelsen i straffelovens § 140 omfatter religionssamfundets ”troslærdomme eller gudsyndelse”.

Udtrykkene omfatter samfundets indre og ydre religiøse liv, såvel trossætningerne som indbegrebet af de institutioner, skikke, personer og ting, ved hvilke samfundets gudsdyrkelse finder sted, jf. Goos, Krabbe og Hurwitz ovenfor afsnit 3.4.

Troslærdomme må således antages at omfatte en eventuel trosbekendelse samt de for religionen centrale tekster, der fastsætter troens dogmer og doktriner. Gudsdyrkelse må anses at omfatte den rituelle side af religionen, dvs. de aktive handlinger, skikke, institutioner og ting, hvorved religionen kommer til udtryk, f.eks. bønner, kirkebygninger, gudsfigurer og præster mv.

Beskyttelsesinteressen er de religiøse følelser, der knytter sig til troslærdomme og gudsdyrkelse.

Udenfor falder ifølge forarbejderne krænkelse af religiøse følelser, der ikke knytter sig til trossamfundets troslærdomme eller gudsdyrkelse. Omfattet er således heller ikke lærdomme af rent etisk og social eller lignende karakter.

3.6.6. Forsæt

Det subjektive krav i straffelovens § 140 er forsæt.

4. Straffelovens § 266 b

4.1. Den nugældende bestemmelse

Straffelovens § 266 b har følgende ordlyd:

”§ 266 b. Den, der offentligt eller med forsæt til udbredelse i en videre kreds fremsætter udtalelser eller anden meddelelse, ved hvilke en gruppe af personer trues, forhånes eller nedværdiges på grund af sin race, hudfarve, nationale eller etniske oprindelse, tro eller seksuelle orientering, straffes med bøde eller fængsel indtil 2 år.

Stk. 2. Ved straffens udmåling skal det betragtes som en særligt skærpende omstændighed, at forholdet har karakter af propagandavirksomhed.”

Bestemmelsen findes i straffelovens kapitel 27 om freds- og ærekrænkelser. Straffelovens § 266 b, stk. 1, har haft den nugældende affattelse siden 1971, bortset fra en ændring i 1987. Bestemmelsens stk. 2 blev indsat i 1995, jf. nedenfor under afsnit 4.2.

4.2. Forarbejderne til straffelovens § 266 b

Ved lov nr. 87 af 15. marts 1939 blev § 266 b indsat i straffeloven. Bestemmelse havde da følgende ordlyd:

”§ 266 b. Den, der ved Udspredelse af falske Rygter eller Beskyldninger forfølger eller ophidser til Had mod en Gruppe af den danske Befolkning paa Grund af dens Tro, Afstamning eller Statsborgerforhold, straffes med Hæfte eller under formildende Omstændigheder med Bøde. Er

Rygterne eller Beskyldningerne fremsat i trykt Skrift eller paa anden Maade, hvorved de er naaet ud til en større Kreds, er straffen hæfte eller under skærpene omstændigheder fængsel i indtil 1 Aar.”

Baggrunden for bestemmelsen fremgår af de specielle bemærkninger i lovforslaget (Rigsdagstidende 1938/39, Tillæg A, sp. 3739), hvor bl.a. følgende er anført:

”Under Hensyn til de i den nyeste Tid opdukkede Foreteelser som Forfølgelser af Racer, Troessamfund m.v. foreslaar man Indførelse af Forbud mod ved Udbredelse af falske Rygter og Beskyldninger at forfølge eller ophidse til Had imod enkelte Grupper af den danske Befolkning på grund af deres Tro, Afstamning eller Kald. Injurielovgivningen er ikke fuldt ud tilstrækkeligt til Beskyttelse af de her omhandlede Interesser, idet Kredsen af de angrebne kan være saa stor eller saa ubestemt (Trossamfund, Racer, m.v.), at Angrebet umuligt kan forstaas som ærekrænkende for alle Personer indenfor Kredsen uden Indskrænkning.”

FN vedtog den 21. december 1965 International konvention om afskaffelse af alle former for race-diskrimination. Med henblik på Danmarks ratifikation af konventionen nedsatte Justitsministeriet et udvalg til overvejelse af, hvilke lovændringer der burde gennemføres.

Det var udvalgets vurdering, at den dagældende bestemmelse i straffelovens § 266 b ikke opfyldte konventionens artikel 4, hvorefter staterne forpligter sig til at gennemføre øjeblikkelige og positive foranstaltninger, der tager sigte på at bekæmpe enhver tilskyndelse til eller udøvelse af racediskrimination mv. Udvalget foreslog i Betænkning nr. 553/1969 om forbud mod racediskrimination bl.a., at krænkelse af racegrupper mv. gennem trussel eller forhåelse blev medtaget i bestemmelsen. Om ”forhåelse” anføres på s. 27 i betænkningen:

”Det følger af ordet ”forhåelse”, at den foreslåede lovtekst går udover det ovenfor nævnte område af (falske) påstande om en racegruppe og kriminaliserer udtryk for ringeagt, latterliggørelse etc.”

På s. 34-35 anføres endvidere:

”...Efter udkastet til ny affattelse af § 266 b kriminaliseres visse handlinger rettet mod ”en gruppe af personer” på grund af dens ”race, hudfarve, nationale eller etniske oprindelse”. Herved bortfalder den begrænsning, som nu følger af ordene ”en gruppe af den danske befolkning”, hvorved sigtes til personer, som bor i Danmark.

Med hensyn til de kriminaliserede handlemåder er der ved udkastets formulering ”trues, forhåelse eller gøres til genstand for nedsættende omtale eller behandling” tilsigtet en vis udvidelse i forhold til ordene i § 266 b: ”forfølger eller ophidser til had mod...” Udkastet sletter endvidere den begrænsning, som efter § 266 b ligger i kravet om, at der skal være tale om ”udspredelse af falske rygter og beskyldninger”, d.v.s. udtalelser indeholdende urigtige påstande om en persongruppe. Der kan efter konventionens formål være lige så god grund til at ramme forhåelse og anden nedsættende omtale eller behandling, som ikke finder udtryk i påstande, rygter o.lign. om de pågældende grupper... På den anden side må der tages fornødent hensyn til den ytringsfrihed, som bør gælde også ved omtale af racegrupper m.v., og som konventionens art. 4 har for øje bl.a. ved sin henvisning til erklæringen om menneskerettighederne. Herom bemærkes først, at de strafbare forhold efter udkastet er begrænset til udtalelser og andre meddelelser, der fremsættes ”offentligt eller med forsæt til udbredelse i en videre kreds”. Endvidere må de ovenfor anførte udtryk – navnlig ordene ”nedsættende omtale eller behandling” – fortolkes således, at forhold af mindre grovhed holdes udenfor det strafbare område.

Udenfor bestemmelsen falder videnskabeligt fremsatte teorier om racemæssige, national eller etniske forskelligheder, som det ikke kan antages at have været hensigten, at konventionen skulle omfatte. Som nævnt ovenfor i kapitel IV... kan der formentlig også med hensyn til udtalelser, der ikke falder i en videnskabelig sammenhæng, men på anden måde som led i en saglig debat, være anledning til at regne med et område af straffrihed.

...

Spørgsmålet om diskrimination på grund af trosbekendelse ligger udenfor det ved konventionen regulerede område. Udvalget har også, når de omtalte udvidelser af § 266 b tages i betragtning, fundet det ubetænkeligt at foreslå, at bestemmelsen ligesom hidtil skal omfatte forfølgelse af en gruppe på grund af dens tro.”

På baggrund af betænkningen blev der fremsat forslag om ændring af straffeloven (Forbud mod propaganda for krig og mod racediskrimination m.v.), jf. Folketingstidende 1970/71, Tillæg A, sp. 1183. Lovforslagets formulering af § 266 b, stk. 1, var identisk med udvalgets forslag og havde følgende affattelse:

”Den, der offentligt eller med forsæt til udbredelse i en videre kreds fremsætter udtalelse eller anden meddelelse, ved hvilken en gruppe af personer trues, forhånes eller gøres til genstand for nedsættende omtale eller behandling på grund af sin race, hudfarve, nationale eller etniske oprindelse eller tro, straffes med bøde, hæfte eller fængsel indtil 2 år.”

Der er i øvrigt i lovforslaget henvist til bemærkningerne på s. 33-35 i udvalgets betænkning. I Folketingets Retsudvalgs betænkning (Folketingstidende 1970/71, Tillæg B, sp. 3001) er følgende anført om ”nedsættende omtale”:

”Som det fremgår af bemærkningerne til den foreslåede nye affattelse af § 266 b, er bestemmelsen nødvendig for opfyldelsen af art. 4 i FN-konventionen om afskaffelse af alle former for racediskrimination. For i højere grad at tilgodese hensynet til menings- og ytringsfriheden end den oprindelige formulering har Justitsministeriet stillet nedenstående ændringsforslag.

...

2) I den under nr. 2 foreslåede nye affattelse af § 266 b ændres ordene ”gøres til genstand for nedsættende omtale eller behandling” til: ”nedværdiges”.”

Ved lov nr. 288 af 9. juni 1971 fik straffelovens § 266 b, stk. 1, herefter sin nuværende ordlyd, idet henvisningen til ”seksuel orientering” dog først blev indføjjet ved lov nr. 357 af 3. juni 1987. Det fremgår af bemærkningerne til lovforslaget (Folketingstidende 1986/87, Tillæg A, sp. 4169), at der alene var tale om en justering af den personkreds, der er omfattet af den gældende antidiskriminationslovgivning.

Ved lov nr. 309 af 17. maj 1995 (Racediskrimination m.v.) blev stk. 2 indsat i § 266 b. Om bestemmelsen, der vedrører propagandavirksomhed, fremgår bl.a. følgende af de almindelige bemærkninger til lovforslaget (Folketingstidende 1994/95, Tillæg A, 527):

”Lovforslaget har til formål at skærpe straffen for visse former for overtrædelse af straffelovens § 266 b, om racediskrimination, m.v. navnlig med henblik på at søge at imødegå, at Danmark bliver et fristed for udbredelse af nazistisk og racistisk propaganda.”

I pkt. 2.2. i de almindelige bemærkninger til lovforslaget er bl.a. anført følgende:

”I lovforslaget om en ændret formulering af straffelovens § 266 b [Folketingstidende 1970/71, tillæg A, sp. 1183] anvendtes - i overensstemmelse med det sagkyndige udvalgs udkast - formuleringen trues, forhånes eller gøres til genstand for ”nedsættende omtale eller behandling”. Om denne formulering hedder det i betænkningen [nr. 553/1969], s. 27, at det foreslåede udtryk ”giver...særlig grund til at fremhæve, at forhold af ringe grovhed ikke bør anses for omfattet af bestemmelsen”.

Under folketingsbehandlingen fremsatte justitsministeren (Thestrup) forslag om at ændre formuleringen ”gøres til genstand for nedsættende omtale eller behandling” til ”nedværdiges”. I bemærkningerne til ændringsforslaget (jf. Folketingstidende 1970/71, tillæg B, sp. 3006) henvises til, at med den foreslåede ændring vil bestemmelsen i højere grad end i den oprindelige formulering tilgodese hensynet til menings- og ytringsfriheden.”

Om anklagemyndighedens tiltalepraksis er det i pkt. 3.3. i de almindelige bemærkninger bl.a. anført:

”Den foreslåede bestemmelse i § 266 b, stk. 2, omfatter særligt grove overtrædelser af forbudet mod racediskrimination m.v., nemlig forhold, der har karakter af propagandavirksomhed. Efter Justitsministeriets opfattelse bør anklagemyndigheden fremover i disse særligt grove tilfælde ikke udvise samme tilbageholdenhed med at rejse tiltale som hidtil. Anklagemyndigheden bør ikke mindst være opmærksom på muligheden for at rejse sager af egen drift, jf. herved retsplejelovens § 742, stk. 2, eksempelvis hvor en sag har været genstand for offentlig omtale. Det anførte om tiltalepraksis ændrer dog ikke ved, at der ved anvendelse af straffelovens § 266 b - som anført i forarbejderne til den nugældende bestemmelse - fortsat bør tages skyldigt hensyn til ytringsfriheden.”

I de specielle bemærkninger vedrørende § 266 b, stk. 2, er følgende anført:

”Lovforslaget af 7. oktober 1970 om ændring af straffelovens § 266 b indeholdt også et forslag til en bestemmelse (§ 110 e, stk. 2) om straf for den, der driver propaganda for at ophidse til angrebskrig (forslaget blev ikke gennemført). I bemærkningerne til lovforslaget anføres bl.a., ”at der ved begrebet propaganda må forstås udøvelsen af en vis systematisk, intensiv eller vedvarende virksomhed med henblik på at påvirke meningsdannelsen”, jf. Folketingstidende 1970/71, tillæg A, sp. 1187. En lignende afgrænsning af begrebet tilsigtes anvendt i denne sammenhæng. Om der foreligger ”propagandavirksomhed” i et konkret tilfælde, må således bero på en helhedsvurdering, hvorunder der navnlig lægges vægt på, om der er sket en systematisk udbredelse af diskriminerende udtalelser m.v., herunder til udlandet, med henblik på at påvirke meningsdannelsen.

...

Der er ikke med den foreslåede § 266 b, stk. 2, tilsigtet en udvidelse af det strafbare område i forhold til den gældende bestemmelse, herunder den i forarbejderne indeholdte forudsætning om, at ytringen skal være af en vis grovere karakter, jf. de almindelige bemærkninger, pkt. 2.2.”

Ved lov nr. 218 af 31. marts 2004 blev der gennemført en teknisk ændring af § 266 b, stk. 2, således at formuleringen ”skærpende omstændigheder” blev erstattet af ”særligt skærpende omstændigheder”. Det fremgår af bemærkninger til lovforslaget (Folketingstidende 2003/2004, Tillæg A, side 3328), at der ikke med den ændrede formulering blev tilsigtet en ændring i det hidtidige strafbare område eller udmålingsniveau.

Det tilføjes, at Fremskridtspartiet i 1990 fremsatte forslag i Folketinget om ophævelse af straffelovens § 266 b (Folketingstidende 1989/90, Tillæg A, sp. 5227). Under 1. behandlingen af lovforslaget afviste

samtligte øvrige partier forslaget, og justitsministeren (Engell) anførte bl.a. følgende: ”Tankegangen bag antidiskriminationsbestemmelsen i straffelovens bestemmelse kan vel udtrykkes på den måde, at vel skal der være ytringsfrihed, men der må være tale om frihed under ansvar og medansvar.”

4.3. Litteratur vedrørende straffelovens § 266 b

I Kommenteret straffelov, 8. udgave, 2005, af Vagn Greve, Asbjørn Jensen og Gorm Toftegaard Nielsen, side 399ff, er der bl.a. anført følgende om bestemmelsen:

”...Kernen er udtalelser, der går ud på, at gruppen generelt mangler værdi som mennesker, herunder ligestilling med dyr. Endvidere helt usaglige, generaliserende påstande om grov kriminalitet og umoral.

...Det antages, at visse ytringer eller tegninger kan virke nedværdigende, selv om de ikke er forhånende. Den kriminaliserede forhånelse eller nedværdigelse kan ske gennem udtryk for ringeagt, latterliggørelse etc. uden hensyn til, om påstanden er falsk eller ej...Udtalelser i massemedierne pådrager ikke journalisten og redaktøren ansvar, når de har karakter af saglig reportage...

Udtalelser mod en enkelt person, som ikke samtidig er en forhånelse m.m. af hans gruppe, bedømmes efter de almindelige regler om freds- og ærekrænkelser.”

Pia Justesen anfører bl.a. følgende i ”Racisme og Diskrimination - Danmark og menneskerettighederne”, 2003, side 130 og side 149:

”Straffelovens § 266 b vedrører ikke kun udtalelser. Også andre meddelelser er omfattet. Det gælder både skriftlige og mundtlige udtryksformer, og bestemmelsen omfatter derfor også billeder og karikaturer.

...

For at være omfattet af § 266 b skal ytringen for det første være *præcis*; gruppen som udtalelsen retter sig imod, skal være afgrænset, og indholdet af ytringen skal være præcist. For det andet skal der eksistere et *udbredelsesforsæt*. For det tredje skal ytringen opfylde et *grovhedskriterium*.

Ytringer, der som regel vil opfylde grovhedskriteriet, omfatter:

- Sammenligninger med dyr
- Sammenligninger med sygdomme
- Beskyldninger om grovere kriminalitet

Ytringer, der ikke nødvendigvis vil opfylde grovhedskriteriet, omfatter :

- Uheldige og smagløse ytringer
- Racistiske ytringer
- Beskyldninger om misbrug af det sociale system og skattesystemet
- Benægtelse af holocaust...”

I artiklen ”Dansk ret og racistiske ytringer” i Nordic Journal for human rights, 3/2001, side 24, skriver Pia Justesen bl.a. følgende:

”Ved siden af udbredelseshensigten omfatter forsætskravet i straffelovens § 266 b en vurdering af, hvorvidt ytringen må betragtes som truende, forhånende eller nedværdigende. Der skal ikke i konkrete sager foretages en vurdering af, om den pågældende har følt sig truet, forhånede eller nedværdiget. Strafbarheden beror på en objektiv vurdering af, om de relevante udsagn i den

konkrete sammenhæng kan anses for egnede til at fremkalde frygt (trusler) eller en følelse af forhånelse og/eller nedværdigelse.

...

Bestemmelsen beskytter mod forhånelse af ”grupper”. I medfør af både forarbejder og formål skal betegnelsen grupper imidlertid ikke udsættes for en snæver fortolkning. Hvis en forhånende ytring rettet mod en enkeltperson tillige kan ses som udtryk for forhånelse af den gruppe, personen hører til, vil udtalelserne således være omfattet af § 266 b. Praksis bekræfter da også, at der i enkelte konkrete sager er sket domfældelse, hvor ytringerne alene er rettet mod enkeltpersoner.”

I ”Antidiskrimination - Lovgivningen med kommentarer” af bl.a. Henrik Karl Nilsen, 1997, er der på side 66 anført følgende:

”[3] Forhånelse indebærer typisk direkte nedsættende bemærkninger, hvorimod nedværdigende udtalelser kan fremkomme ved en sammenstilling af pågældende gruppe med et fænomen, som alment anses for ubehageligt eller frastødende.”

I artiklen ”Straffelovens § 266 b, Nyere tiltale - og domspraksis” af Jesper Hjortenbergt, Anklagemyndighedens Årsberetning 1996, anføres på side 22, 32 ff og 37 bl.a.:

”... Bestemmelsen har en udformning, der bevirker, at ordlyden både kan og skal fortolkes på baggrund af den almindelige samfundsudvikling. Dette medfører, at praksis af ældre dato næppe uden videre kan tages som udtryk for gældende ret.

...

Helt usaglige, generaliserende påstande om kriminalitet synes således ofte at være tilstrækkeligt til, at grovhedskriteriet er opfyldt. Der skal formentlig tillige være tale om beskyldninger om grov kriminalitet, som virker agtelsesnedsættende i det omgivende samfund, f.eks. narkotikahandel og anden personfarlig kriminalitet.

Det skal dog understreges, at grovheden i disse sager må undergives en helt konkret vurdering, hvori navnlig vil indgå sammenhængen, hvori disse udtalelser er fremsat. Det er naturligvis legitimt som et led i en saglig debat at diskutere og kritisere kriminalitet begået af personer fra de beskyttede grupper.

...

Nogle anmeldelser vedrører udtalelser fremsat i forbindelse med en almindelig offentlig debat, der indeholder generelle tilkendegivelser om lokale eller generelle samfundsspørgsmål. I disse sager vil der på grund af hensynet til ytringsfriheden og muligheden for en fri debat blive stillet betydelige krav til grovheden af udtalelserne, før tiltalerejsning kan komme på tale.”

4.4. Praksis vedrørende straffelovens § 266 b

Der foreligger en række domme vedrørende straffelovens § 266 b. Nedenfor gennemgås enkelte domme, som er egnet til at belyse bestemmelsens anvendelsesområde. Der er ikke tale om en udtømmende gennemgang af domspraksis, men der er udvalgt domme, der vedrører beskyttelsen af en persongruppe på grund af tro.

U 2000.2234H

Tiltalte, der var stifter af et politisk parti og i flere perioder havde været medlem af Folketinget, fremkom under en direkte tv-udsendelse, hvorunder der var mulighed for at ringe og stille spørgsmål til deltagerne, med flere udtalelser, herunder ”...man har slet ikke fortalt, hvad muhamedanismen er for en verdensforbrydelse” og ”...om hvem enhver, der har studeret muhamedanismen, ved, at de kun er

her for at indsmigre sig, indtil de er stærke nok til at henrette os. De skal ud, for det er i den grad en fare, at f.eks. hende der ringede, hendes børnebørn ville ganske givet blive dræbt af muhamedanerne, hvis vi ikke udrydder muhamedanerne i Danmark.” Højesteret fandt, at udtalelserne udgjorde en overtrædelse af straffelovens § 266 b, stk. 1. Af Højesterets præmisser fremgår følgende:

”Tiltaltes udtalelser under tv-udsendelsen indeholdt det klare budskab, at alle her i landet boende muslimer, der stammer fra en vis kreds af lande, vil kastrere og dræbe Danmarks øvrige befolkning, så snart de bliver mange nok til at gennemføre en sådan udryddelsesproces, og at de derfor tilhører en gruppe af verdensforbrydere. Tiltalte lagde hermed en befolkningsgruppe for had på grund af deres tro og oprindelse. Tiltaltes udtalelser er således groft forhånende og nedværdigende over for denne befolkningsgruppe. De kan ikke legitimeres under påberåbelse af videnskabelighed eller saglig debat, og det er uden betydning for en bedømmelse af strafbarheden efter straffelovens § 266 b, stk. 1, hvorledes islam bogstaveligt skal forstås, eller hvilke samfundsmæssige konsekvenser en virkeliggørelse af fundamentalistiske muslimers program har afstedkommet.

Gerningsindholdet i § 266 b skal fastlægges under hensyn til ytringsfriheden. Ytringsfriheden er grundlæggende for et demokratisk samfund, idet tolerance overfor andres meninger er en nødvendig forudsætning for den frie debat. Ytringsfriheden skal imidlertid udøves med fornøden respekt for andre menneskerettigheder, herunder retten til beskyttelse mod trodiskriminerende forhånelser og nedværdigelse.

Tiltalte har som politiker taget aktiv del i den politiske debat som led i sit arbejde for en restriktiv udlændingepolitik vendt mod muslimer. Det kan ikke i sig selv anses for strafbart i en sådan debat at argumentere med en henvisning til islams skriftsteder eller til samfundsmæssige konsekvenser af fundamentalistiske muslimers program. Sådanne henvisninger kan imidlertid ikke retfærdiggøre en forhånelser og nedværdigelse som den, tiltaltes udtalelser er udtryk for. En debat om tiltaltes politiske mål afskæres ikke ved en kriminalisering af sådanne udtalelser. Hensynet til den særligt vidtgående ytringsfrihed for politikere om kontroversielle samfundsanliggender kan derfor ikke begrunde straffrihed for tiltalte.”

U 2004.734 H

I forbindelse med et valg havde T, der var spidskandidat til Københavns Borgerrepræsentation for et politisk parti og kandidat til Folketinget, oprettet en hjemmeside på internettet under navnet muhamedanerfrit.dk, hvor han bl.a. fremsatte generaliserende udsagn om, at muslimer i Danmark begår grove strafbare handlinger og dermed udgør en trussel mod danskernes liv og sikkerhed. Han anførte endvidere, at de derfor skal ”indfanges” og opsamles i koncentrationslejre, så de er ”afskåret fra at kunne skade danskerne”. Endvidere anførte han, at ”levestandarden i lejrene nedsættes gradvist for hver måned 1-års fristen for udrejse overskrides”.

T blev fundet skyldig i overtrædelse af straffelovens § 266 b. Højesteret fandt, at udtalelserne på hjemmesiden var forhånende og nedværdigende over for den befolkningsgruppe, som udtalelserne vedrørte. Endvidere anførte Højesteret, at hensynet til den særligt vidtgående ytringsfrihed for politikere om samfundsanliggender ikke kunne medføre, at udtalelserne ikke var strafbare. Højesteret fandt endvidere, at forholdet havde karakter af propagandavirksomhed, og henførte overtrædelsen til § 266 b, stk. 2.

U 2003.2435 V

T1 havde fra talerstolen på et politisk partis landsmøde udtalt ”Islam er ikke en religion i traditionel forstand. Det er en terrororganisation, som prøver at opnå verdensherredømmet ved vold”. T2 udtalte

ligeledes på samme landsmøde ”I Danmark må man ikke tale rent ud af posen – kalde en spade for en spade – kalde en såkaldt utilpasset ung andengenerationsindvandrer for det, han er, nemlig en afstumpet afviger. Faktum er, at flertallet af disse unge arabere er forbrydere, der med deres voldsforherligelse og intense had, har videreført de traditioner, som familiefædre har bibragt dem”.

Ved Vejle Kriminalrets dom blev T1 og T2 frifundet for overtrædelse af straffelovens § 266 b. Dommen blev anket til landsretten, der fandt T1 skyldig i overtrædelse af straffelovens § 266 b, mens byrettens frifindelse af T2 blev stadfæstet.

For så vidt angår T1 anførte landsretten følgende:

”Tiltaltes udtalelse, således som den er gengivet i anklageskriftet, og som tiltalte har erkendt at være fremkommet med, findes at indeholde en så grov forhånelse og nedværdigelse af den personkreds, der bekender sig til islam, at tiltalte herved har overtrådt straffelovens § 266 b. Landsretten finder, at den omstændighed, at udtalelsen blev fremsat spontant og under indtryk af begivenhederne den 11. september 2001, ikke kan medføre, at udtalelsen kan anses for straffri. Disse forhold kan imidlertid tages i betragtning ved vurderingen af strafværdigheden. Tiltalte er herefter skyldig i tiltalen.”

Om begrundelsen for frifindelse af T2 udtalte landsretten:

”Efter indholdet af sidste led i den del af tiltaltes tale, som er omfattet af anklageskriftet, herunder ordet ”disse”, kan der ikke ses bort fra, at sidste led må forstås i sammenhæng med de forudgående dele, og at ”disse unge arabere” derfor henviser til ”en såkaldt utilpasset ung andengenerationsindvandrer”. I betragtning heraf finder landsretten, at de i anklageskriftet gengivne udtalelser ikke har en sådan grovhed, at de objektivt kan anses for omfattet af straffelovens § 266 b, men må anses for at ligge udenfor, hvad der kan gives udtryk for i en politisk debat, som der var tale om i det foreliggende tilfælde...”

U 2003.2559V

T havde gjort følgende sangtekst tilgængelig på sin hjemmeside på internettet:

”Jeg vil ned til Jerusalem ned og há en jøde. Han skal passe oliefyr og andre skal være døde	Jeg vil ned til Istanbul og há en istanpuler. Han skal være trækkerdreng og gøre mange kugler”
---	---

Retten i Aalborg frifandt tiltalte for overtrædelse af straffelovens § 266 b, stk. 1. Dommen blev anket til landsretten, der fandt, at § 266 b, stk. 1, var overtrådt. I præmisserne for dommen anførte landsrettens flertal (5 dommere), at ”...Den del af en sangtekst, tiltalen angår, er forhånende og nedværdigende og rettet mod jøder og tyrkere på grund af deres race, nationalitet eller etniske oprindelse eller tro”.

TfK 2002.17

T havde indrykket en annonce i en ugeavis, hvor T søgte opstillere til et politisk parti. Annoncen indeholdt bl.a. følgende udtalelse:

”Er du også bange for fremtiden med al den kriminalitet og voldtægt, indvandrere og ikke mindst muslimer, har påført Danmark ? ...partiet er et af de partier, der vil bekæmpe denne grusomme vold og kriminalitet.”

Tiltalte blev ved Retten i Skjerns dom fundet skyldig i overtrædelse af straffelovens § 266 b, stk. 1. Dommen blev anket til landsretten, hvor tiltalte blev frifundet (dissens af to dommere for domfældelse) med følgende begrundelse:

”...Meddelelsen kan forstås sådan, at den indeholder en - utilbørlig - udtalelse om sammenhæng mellem den muslimske tro og grov kriminalitet. Meddelelsen, hvorved der søges opstillere til tiltaltes politiske parti, er imidlertid formuleret som en opfordring til støtte af bekæmpelsen af begået kriminalitet. Efter en helhedsvurdering findes meddelelsen på denne baggrund ikke at indeholde sådanne forhånende eller nedværdigende udtalelser, at den udgør en overtrædelse af straffelovens § 266 b, der må fortolkes under hensyn til ytringsfriheden...”

4.5. Sammenfatning vedrørende straffelovens § 266 b

4.5.1. Generelt om straffelovens § 266 b

Som det fremgår af afsnit 4.2., omfattede straffelovens § 266 b allerede fra indførelsen i 1939 en beskyttelse af persongrupper på grund af deres tro. Bestemmelsen fik med hensyn til tro sin nugældende affattelse i 1971.

Bestemmelsen findes i straffelovens kapitel 27 om freds- og ærekrænkelser. Bestemmelsen beskytter personer tilhørende flertals- eller mindretalsgrupper, der forhånes eller nedværdiges på grund af deres tro, i modsætning til straffelovens § 140, der beskytter de religiøse følelser, der knytter sig til tros læring og gudsdyrkelse.

Om anvendelsesområdet for straffelovens § 266 b, stk. 1, henvises til sammenfatningen nedenfor. Bestemmelsen skal endvidere fortolkes i overensstemmelse med de principper om ytringsfrihed, der er fastsat i grundlovens § 77 og Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 10, jf. nedenfor under afsnit 5.

4.5.2. Offentligt eller med forsæt til udbredelse i en videre kreds

Straffelovens § 266 b omfatter den, der offentligt eller med forsæt til udbredelse i en videre kreds, fremsætter udtalelse eller anden meddelelse.

Tilkendegivelser fremsat i privat sammenhæng er således ikke omfattet. Derimod er udtalelser mv. f.eks. i medierne omfattet.

4.5.3. Fremsætter udtalelse eller anden meddelelse

For så vidt angår formuleringen ”udtalelser eller anden meddelelse” omfatter denne både skriftlige og mundtlige udtryksformer, og bestemmelsen omfatter også billeder og karikaturer.

4.5.4. En gruppe af personer

Det følger af § 266 b, at beskyttelsen omfatter ”en gruppe af personer”. Af forarbejderne til bestemmelsen fremgår det, at § 266 b - modsat straffelovens bestemmelser om ærekrænkelser over for enkeltpersoner - har til formål at beskytte mod angreb, når kredsen af de angrebne er så stor eller så ubestemt, at angrebet umuligt kan forstås som ærekrænkende over for alle personer indenfor kredsen uden indskrænkning. Formuleringen ”en gruppe af personer” skal således forstås som en afgrænset gruppe, som enten kan udgøre en majoritet eller minoritet, og herunder f.eks. en gruppe af personer, der bekender sig til en bestemt tro.

4.5.5. Trues, forhånes eller nedværdiges

For at en udtalelse eller anden meddelelse er omfattet af gerningsindholdet i § 266 b, skal en gruppe af personer ved udtalelsen eller meddelelsen ”trues, forhånes eller nedværdiges”. I nærværende sag er det udtrykkene ”forhånes” eller ”nedværdiges”, som er relevante.

Med udtrykket ”forhånes” er kriminaliseret udtryk for ringeagt og latterliggørelse etc.

Udtrykket ”nedværdiges” er ikke nærmere defineret i forarbejderne, men blev ved lovændringen i 1971 valgt frem for ”gøres til genstand for nedsættende omtale eller behandling” for i højere grad at tilgodese hensynet til ytringsfriheden. Det fremgår af litteraturen, at ytringer kan virke nedværdigende, selv om de ikke er forhånende.

Det må antages, at både forhånende ytringer og nedværdigende ytringer, der ikke er forhånende, skal have en vis grovhed.

Som det fremgår af Kommenteret straffelov, er kernen i bestemmelsen udtalelser, som går ud på, at en gruppe generelt savner værdi som mennesker, samt helt usaglige, generaliserende påstande om grov kriminalitet og umoral.

4.5.6. På grund af race, hudfarve, nationale eller etniske oprindelse, tro eller seksuelle orientering

Den relevante del af bestemmelsen er ”ved hvilken en gruppe af personer ...forhånes eller nedværdiges på grund af sin ...tro...”. Bestemmelsen omfatter således tilkendegivelser om en gruppe af personer, der afgrænses ved deres religion, men der stilles ikke krav om, at tilkendegivelsen angår religionssamfundets ”troslærdom eller gudsdyrkelse”, således som det er tilfældet i straffelovens § 140.

Henvisningen til ”tro” har været en del af § 266 b, siden bestemmelsen blev indsat i straffeloven i 1939. Det var ifølge forarbejderne til bestemmelsen den tids forfølgelse af racer og trossamfund, der var baggrund for bestemmelsen. Begrebet ”tro” er ikke nærmere defineret i forarbejderne, men det fremgår ikke, at beskyttelsen i § 266 b som i straffelovens § 140 er begrænset til ”her i landet lovligt bestående religionssamfund”.

4.5.7. Forsæt

Det subjektive krav i straffelovens § 266 b forsæt.

5. Ytringsfrihed

5.1. Grundlovens og Den Europæiske Menneskerettighedskonventions bestemmelser om ytringsfrihed

Som det er fremgået af gennemgangen ovenfor under afsnit 3 og 4 om straffelovens § 140 og § 266 b, skal gerningsindholdet i straffelovens § 266 b fortolkes under hensyn til retten til ytringsfrihed.

Grundloven indeholder i § 77 følgende bestemmelse om ytringsfrihed:

”§ 77. Enhver er berettiget til på tryk, i skrift og tale at offentliggøre sine tanker, dog under ansvar for domstolene. Censur og andre forebyggende forholdsregler kan ingensinde på ny indføres.”

Ytringsfriheden er en del af de politiske frihedsrettigheder, som skal medvirke til at sikre den fri diskussion og meningsdannelse, der er en forudsætning for et demokratisk samfund. Blandt de politiske friheder indtager ytringsfriheden den centrale plads. Den omfatter alle åndslivets ytringer - politiske, religiøse, kunstneriske, videnskabelige, filosofiske osv. - og har på hvert område lige så mange former, som der er medier, gennem hvilke ytringen kan manifestere sig: ord, billede, tone, form, bevægelse, ritus osv., jf. Alf Ross, Dansk Statsforfatningsret, 3. udgave v. Ole Espersen, 1980, side 703ff.

Grundlovens § 77 beskytter efter gængs opfattelse alene den formelle ytringsfrihed. Bestemmelsen indeholder således bl.a. et forbud mod forhåndscensur af ytringer, hvorimod bestemmelsen ikke omfatter den materielle ytringsfrihed, dvs. ytringernes indhold. Det antages dog, at grundloven i sin helhed, herunder bl.a. bestemmelserne om Folketinget (§ 31) og religionsfrihed (§ 67), forudsætter en beskyttelse af den materielle ytringsfrihed.

Den Europæiske Menneskerettighedskonvention (herefter EMRK) indeholder i artikel 10 en bestemmelse, der beskytter både den formelle og den materielle ytringsfrihed. Bestemmelsen har følgende ordlyd:

”Stk.1. Enhver har ret til ytringsfrihed. Denne ret omfatter meningsfrihed og frihed til at modtage eller meddele oplysninger eller tanker, uden indblanding fra offentlig myndighed og uden hensyn til landegrænser. Denne artikel forhindrer ikke stater i at kræve, at radio-, fjernsyns- eller filmforetagender kun må drives i henhold til bevilling.

Stk. 2. Da udøvelsen af disse frihedsrettigheder medfører pligter og ansvar, kan den underkastes sådanne formaliteter, betingelser, restriktioner eller straffebestemmelser, som er foreskrevet ved lov og er nødvendige i et demokratisk samfund af hensyn til den nationale sikkerhed, territorial integritet eller offentlig tryghed, for at forebygge uorden eller forbrydelse, for at beskytte sundheden eller sædeligheden, for at beskytte andres gode navn og rygte eller rettigheder, for at forhindre udspredelse af fortrolige oplysninger, eller for at sikre domsmagtens autoritet og upartiskhed.”

5.2. Litteratur om ytringsfrihed

Der foreligger en meget righoldig litteratur om ytringsfrihed, herunder navnlig vedrørende artikel 10 i EMRK. Da EMRK artikel 10 beskytter både den formelle og materielle ytringsfrihed, er fortolkningen af denne bestemmelse, herunder Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols (herefter Domstolen) praksis, af afgørende betydning ved afvejningen mellem ytringsfriheden og beskyttelse af andre rettigheder. Nedenfor i afsnit 5.3. gennemgås enkelte domme, som Domstolen har afsagt vedrørende afvejningen mellem på den ene side ytringsfriheden og på den anden side beskyttelse på grund af tro.

I Den Europæiske Menneskerettighedskonvention - Kommenteret af Peer Lorenzen m.fl., 2. udgave, 2003, fremgår, at Domstolens praksis vedrørende artikel 10 er meget betydelig og omhandler et bredt spektrum af sagstyper med særlig vægt på pressens rettigheder og injuriersager. Generelt anføres følgende om domstolens prøvelse i disse sager, jf. side 450:

”EMD’s prøvelse foregår ved, at det indledningsvist fastslås, om den påståede krænkelse overhovedet vedrører artikel 10 og ytringsfrihed. Dernæst undersøges det, om statens adfærd har udgjort et indgreb (en ”interference”) i klagers ytrings- eller meningsfrihed. I givet fald vurderes det, om indgrebet kan legitimeres under stk. 2 som nødvendigt i et demokratisk samfund.”

Videre på side 458 anføres det, at Domstolen nøje vurderer, hvilken baggrund ytringen har, og hvilke formål der ligger bag, herunder om formålet er at skabe debat eller oplyse om et emne af offentlig og almen interesse. Det anføres endvidere, at ytringer om spørgsmål af almen samfundsmæssig interesse nyder en særlig beskyttelse efter artikel 10, jf. side 459.

Om beskyttelsen af pressens ytringsfrihed er det på side 469 bl.a. anført:

”Ud over kritik af politikere og debat om emner af offentlig interesse nyder **medierne, herunder den skrevne presse**, generelt en særlig vid beskyttelse. Der skal særligt tungtvejende grunde til at begrænse pressens ytringsfrihed, idet der lægges vægt på pressens funktion som kontrolorgan, informationskilde og opinionsdanner i moderne demokratiske samfund...Enhver restriktion på pressens ytringsfrihed skal derfor være strengt proportional...

...

Som led i pressens ytringsfrihed er det vigtigt at fremhæve, at selv sådanne oplysninger, der vil chokere eller fornærme (”offend, shock or disturb”), kan fremsættes..., og at pressen har ikke bare ret til at informere men også en pligt til at informere om ”information and ideas on all matters of public interest”... En anden grundpræmis vedrørende pressen er, at ”journalistic freedom also covers possible recourse to a degree of exaggeration, or even provocation”...”

Jon Fridrik Kjølbro skriver i "Den Europæiske Menneskerettighedskonvention - for praktikere", 2005, side 526, at retten til ytringsfrihed ikke er en absolut rettighed, idet offentlige myndigheder i visse tilfælde kan foretage indgreb i retten til ytringsfrihed, hvis betingelserne i stk. 2 - dvs. bl.a. kravet til proportionalitet - er opfyldt. I afsnittet "Generelle principper for vurdering af proportionalitet", side 529, anføres bl.a. følgende:

"Indgreb i retten til ytringsfrihed udgør en krænkelse, medmindre de konkret kan retfærdiggøres. Det forudsætter, at betingelserne i artikel 10, stk. 2, er opfyldt (krav om lovhjælp, anerkendelsesværdigt formål og proportionalitet). I praksis er det navnlig kravet om, at indgrebet skal være "nødvendigt i et demokratisk samfund", dvs. proportionalt, der giver anledning til nærmere overvejelser...

...

Med de begrænsninger, der følger af stk. 2, er bestemmelsen ikke alene anvendelig på informationer og ideer, der modtages positivt eller anses for uprovokerende eller uden betydning. Bestemmelsen beskytter også *information og ideer, der kan fornærme, provokere eller forstyrre*. Det er en følge af kravet om pluralisme, tolerance og fordomsfrihed, uden hvilke der ikke ville være et demokratisk samfund."

Det anføres endvidere, at de indskrænkninger, der jf. stk. 2 er mulige i artikel 10, skal fortolkes indskrænkende, og at behovet for at gøre disse indskrænkninger skal godtgøres på en tilstrækkelig overbevisende måde. Herudover anføres endvidere side 529ff:

"Kravet om, at et indgreb skal være nødvendigt i et demokratisk samfund, indebærer, at der skal være et *presserende socialt behov* ("pressing social need") for indgrebet.

...

Ved udøvelsen af [Domstolens] kontrolbeføjelsen *vurderer Domstolen indgrebet i forhold til den konkrete sags omstændigheder, herunder indholdet af ytringerne og den sammenhæng, i hvilke de er fremkommet.*"

Om pressens og journalisters ytringsfrihed anføres bl.a. følgende side 532ff:

"I praksis tillægges pressens ret til ytringsfrihed meget stor betydning. Det betyder, at indgreb i pressens ret til ytringsfrihed kræver endog meget tungvejende grunde for at kunne anse indgrebet for "nødvendigt i et demokratisk samfund". Der er tale om et område, *hvor medlemsstaternes skønsmargin er begrænset*, og hvor Domstolen foretager en *meget indgående bedømmelse* af, om indgrebet har været nødvendigt i et demokratisk samfund.

Domstolen anser pressen for at varetage en *central funktion i et demokratisk samfund* og anser pressens ytringsfrihed for at være en af de helt centrale forudsætninger for et demokratisk samfund. Domstolen lægger vægt på, at pressens rolle er at videreformidle information og ideer om politiske forhold og alle andre *emner af offentlig interesse*. Pressen skal have mulighed for at udøve dens vigtigste funktion som "*offentlighedens vagthund*" ("public watchdog") ved at formidle information om forhold, der har stor offentlig interesse. Pressen nyder derfor en særlig beskyttelse, når den videreformidler emner af offentlig interesse. I den forbindelse lægges der ikke alene vægt på *pressens ret til at videreformidle informationer, men også offentlighedens ret til at modtage sådanne informationer*.

Navnlig ved indgreb i pressens ytringsfrihed er det vigtigt at være opmærksom på, at artikel 10 ikke alene finder anvendelse på informationer og ideer "der modtages gunstigt og opfattes som værende ikke-stødende eller med ligegyldighed, men også information og ideer der *støder, chokerer eller forstyrrer* staten eller en hvilken som helst del af befolkningen".

...

Udnyttelsen af retten til ytringsfrihed, herunder journalisters udnyttelse af denne ret, medfører ”pligter og ansvar”, jf. artikel 10, stk. 2. Den beskyttelse, der følger af artikel 10, *fritager således ikke generelt journalister fra pligten til at overholde statens straffelov*. Det gælder uanset pressens helt centrale rolle i et demokratisk samfund. *Offentlighedens interesse i at modtage visse informationer kan dog veje tungere end de ”pligter og ansvar”, der ellers ville gælde, og kan således medføre, at journalister kan foretage handlinger, der ellers ville være strafbare.*

...

Det tillægges betydning, *om det er pressen selv, der fremkommer med ærekrænkende ytringer, eller om pressen blot gengiver andres ærekrænkende ytringer*. Hvis pressen alene gengiver andres ærekrænkende ytringer, skal der fremføres meget tungtvejende grunde for at indgrebet kan anses for retfærdiggjort, end hvis pressen selv fremkommer med udtalelserne.”

...

Også ved sådanne konflikter mellem retten til ytringsfrihed og beskyttelse af andres rettigheder, herunder beskyttelse af minoriteter mod racediskriminerende udtalelser, synes hensynet til pressens ytringsfrihed at veje meget tungt, når der er tale om et emne af almen interesse, og pressen alene formidler andres ytringer.”

Om ytringer om moral, tro og religion anføres side 573ff bl.a.:

”Domstolen anerkender, at medlemsstaterne kan foretage indgreb i retten til ytringsfrihed i tilfælde, hvor *religiøse emner behandles på en måde, der kan karakteriseres som blasfemisk*. Artikel 10, stk. 2, anerkender udtrykkeligt, at udnyttelsen af retten til ytringsfrihed kan medføre pligter og ansvar, og i forhold til ytringer om religiøse overbevisninger omfatter dette pligten til i videst muligt omfang at undgå ytringer, der i forhold til objekter, der af andre omgås med ærbødighed, er *anstødelige og bespottende*. Der er pligt til – i det omfang det er muligt – at undgå ytringer, der uden grund virker stødende på andre, og dermed krænker deres rettigheder, og som derfor ikke bidrager til en offentlig debat, der er i stand til at føre til fremskridt i menneskelige forhold.

Når det drejer sig om *begrænsninger af ytringer, der kan virke stødende på andre personers religiøse tro og overbevisning, har medlemsstaterne en stor skønsmargin*. Det skyldes, at medlemsstaterne, når de på dette område foretager indgreb, varetager hensynet til rettigheder, der udtrykkeligt er beskyttet af konventionens artikel 9 (om ret til at tænke frit og til samvittigheds- og religionsfrihed). Det skal endvidere ses i lyset af, at der ikke findes en fælles europæisk standard for, hvad der forstås ved tilladelige indgreb i retten til ytringsfrihed, der er rettet mod andres religiøse følelser og overbevisning.

Selv om konventionen beskytter religionsfrihed, *må religiøse personer acceptere en vis kritisk omtale*. I *Otto-Preminger-Institut-dommen* udtalte Domstolen, at dem, der vælger at udnytte deres ret til at manifestere deres religion, hvad enten de gør det som medlemmer af et religiøst flertal eller mindretal, ikke med rimelighed kan forvente at være fritaget for enhver form for kritik.”

Otto-Preminger-Institut-dommen er nærmere omtalt nedenfor i afsnit 5.3.

I ”Menneskeret” af Lars Adam Rehof og Tyge Trier, 1990, anføres følgende på side 260ff:

”De offentlige myndigheder må være forberedt på, at pressen virker som kontrolorgan. Nyhedsmedierne har væsentlig betydning som informationskilde og som medvirkende faktor, når befolkningens holdninger formes. Hertil kommer, at de meninger og holdninger, som findes i befolkningen, ofte vil blive gengivet af medierne. Det må derfor antages, at enhver restriktion på pressens ytringsfrihed skal være strengt proportional.

...

Art. 10, stk. 2, adskiller sig fra de øvrige undtagelser i art. 8, 9 og 11 ved at angive flere modhensyn. Undtagelsen er desuden formuleret bredere, dels ved at der under visse omstændigheder

tillades ”formelle bestemmelser, restriktioner eller straffebestemmelser” og dels ved, at det udtrykkeligt fremhæves, at udøvelsen af ytringsfriheden medfører pligter og ansvar. EMD vurderer de sidstnævnte pligter og ansvar forskelligt fra tilfælde til tilfælde, alt afhængigt af klagers individuelle forhold. EMD kan dermed differentiere og konkret tillade en mere eller mindre vidtgående ytringsfrihed, hvilket kan give anledning til usikkerhed ved fastlæggelsen af retstilstanden i fremtidige sager.”

Mohammed Ahsan har i artiklen ”Ytringsfrihed og ærekrænkelser i et menneskeretligt perspektiv”, Juristen 2002, side 248ff, bl.a. anført følgende:

”Som anført ovenfor under afsnit 1 følger det af Domstolens praksis, at ytringsfriheden udgør en væsentlig og essentiel forudsætning i et demokratisk samfund, ligesom den er af afgørende betydning for demokratiets udvikling. Artikel 10 omfatter derfor også ytringer der er stødende, virker chokerende eller foruroligende, hvilket følger af den pluralisme, tolerance og åbenhed, der må eksistere og udvises i et demokratisk samfund.

Henset til den grundlæggende demokratiske interesse i at sikre og beskytte ytringsfriheden, samt til, at indgreb i ytringsfriheden vil kunne bevirke, at offentligheden og pressen af frygt for strafforfølgelse vil være tilbageholdende med at bidrage med synspunkter vedrørende emner af almen interesse, fortolkes de i artikel 10, stk. 2, indeholdte muligheder for at foretage indgreb i ytringsfriheden - der betragtes, som undtagelser fra princippet om ytringsfrihed - indskrænkende, og det kræves, at behovet for et eventuelt indgreb godtgøres på en overbevisende måde.

...

Det i artikel 10, stk. 2, indeholdte nødvendighedskrav implicerer imidlertid, at konventionsstaterne overlades en vis skønsmargin..., idet det i første række er de nationale domstole, der skal tage stilling til, om et indgreb opfylder dette krav, herunder det heraf afledte proportionalitetskrav. Denne skønsmargin er dog under hensyn til ytringsfrihedens fundamentale betydning ganske snæver, og går hånd i hånd med Domstolens prøvelsesadgang. Det er således op til Domstolen at træffe den *endelige afgørelse* om, hvorvidt et indgreb i ytringsfriheden er i overensstemmelse med artikel 10...Skønsmargin indsnævres imidlertid yderligere, når det drejer sig om indgreb i pressens ytringsfrihed, hvilket beror på den essentielle og betydningsfulde rolle som tilkommer pressen i et demokratisk samfund, hvor bl.a. regeringen ikke blot er underlagt lovgivningsmagten og den dømmende magts kontrol, men også pressens kontrol. Den begrænsede skønsmargin har således baggrund i dels pressens funktion som offentlighedens vagthund, dels dens rolle som samfundskritiker og informationsformidler.

...

Der kan af Domstolens praksis udledes den væsentlige grundsætning, at der ved bedømmelsen af, hvorvidt de omhandlede udtalelser har overskredet ytringsfrihedens grænser, ikke skal tages udgangspunkt i en isoleret vurdering af udtalelserne, men at der derimod skal foretages en helhedsbedømmelse...Mere konkret ses der - eksempelvis i sager vedrørende pressens ytringsfrihed - bl.a. på, om en artikelserie i et dagblad har indeholdt en afbalanceret dækning af det pågældende emne, herunder om den ”krænkede” part har fået adgang til at komme til orde. Derimod lægges der mindre vægt på enkeltstående fornærmende udsagn.

...

Pressen er imidlertid - selv vedrørende emner af åbenbar offentlig interesse - ikke tillagt en absolut ytringsfrihed, idet pressen også er underlagt artikel 10, stk. 2, hvorefter udøvelsen af ytringsfriheden, dels medfører ”pligter og ansvar”, dels skal udøves under respekt af andres gode navn og rygte eller rettigheder.

...

I første række tillægges udtalelsens emne betydning. Angår den politiske spørgsmål, skal indgrebet - af hensyn til den grundlæggende demokratiske interesse - begrundes på ganske overbevisende måde...Domstolens praksis giver imidlertid ikke grundlag for en mindre vidtgående ytringsfrihed for så vidt angår udtalelser, der ikke angår politiske emner, men vedrører andre samfundsmæssige spørgsmål af almen interesse.”

5.3. Praksis vedrørende ytringsfrihed

Der findes en omfattende praksis vedrørende artikel 10 i EMRK. Nedenfor gennemgås tre domme fra Domstolen, der illustrerer afvejningen mellem hensynet til ytringsfriheden og beskyttelsen af religiøse følelser. I disse tre domme fandt domstolen ikke, at der var sket en krænkelse af artikel 10.

Otto Preminger-Institut mod Østrig, Dom af 20. september 1994

Otto-Preminger-Instituttet, der bl.a. drev en biograf, annoncerede seks forevisninger af filmen "Das Liebeskonzil". I omtalen af filmen blev det bl.a. anført, at filmen byggede på et 100 år gammelt teaterstykke, der foregår i himlen.

Det fremgår af sagen, at filmen viste Gud i den jødiske, kristne og islamiske religion som en øjensynlig senil gammel mand, der bl.a. udveksler et kys med djævelen og kalder djævelen sin ven. Andre scener viser Jomfru Maria, der tillader, at der bliver læst en obscøn historie for hende. Den voksne Jesus bliver bl.a. vist i en situation, hvor han forsøger at berøre og kysse sin mors bryster. Endelig viser filmen, at Gud, Jomfru Maria og Jesus klapper af djævelen.

Anklagemyndigheden indledte efter anmodning fra den romersk-katolske kirke efterforskning mod instituttet for blasfemi. I den forbindelse blev der truffet bestemmelse om beslaglæggelse og konfiskation af filmen.

Domstolen lagde til grund, at beslaglæggelsen og konfiskationen var et indgreb i forhold til ytringsfriheden. Domstolen lagde endvidere til grund, at indgrebet havde lovhjemmel, ligesom domstolen fandt, at indgrebet forfulgte et anerkendelsesværdigt formål (beskyttelse af befolkningens religiøse følelser). Domstolen understregede i den forbindelse - under henvisning til domstolens afgørelse af 25. maj 1993 i sagen Kokkinakis mod Grækenland - at bl.a. religionsfrihed, som er beskyttet af artikel 9 i EMRK, er fundamentalt for et demokratisk samfund. Domstolen anførte endvidere, at personer, som udøver deres ret til at manifestere deres religion, uanset om det sker som medlem af et religiøst flertal eller mindretal, ikke med rimelighed kan forvente at være fritaget fra al kritik. De må tolerere og acceptere andres benægtelse af deres religiøse overbevisning og selv andres udbredelse af holdninger, som er fjendtlige over for deres tro. Herudover udtalte Domstolen, at respekten for religiøse følelser med rimelighed kan anses for krænkede ved provokerende portrætter af objekter, som af andre vises religiøs ærefrygt, og sådanne portrætter kan anses for ondsindede krænkelse af den ånd af tolerance, som også må være et kendetegn for et demokratisk samfund.

For så vidt angår spørgsmålet om, hvorvidt indgrebet var nødvendigt i et demokratisk samfund, anførte Domstolen, at ytringsfriheden er fundamentet for et demokratisk samfund. Endvidere udtalte Domstolen, at ytringsfriheden også beskytter informationer eller ideer, som chokerer, fornærmer eller forstyrrer staten eller dele af befolkningen. Imidlertid understregede Domstolen, at udøvelse af ytringsfriheden indebærer pligter og ansvar. I den forbindelse kan der være en forpligtelse til så vidt muligt at undgå ytringer, som uden grund er fornærmende over for andre og således en krænkelse af

deres rettigheder, og som derfor ikke bidrager til en offentlig debat, der er i stand til at føre til fremskridt i menneskelige forhold.

På denne baggrund udtalte Domstolen - bl.a. under henvisning til domstolens afgørelse af 7. december 1976 i sagen *Handyside mod Storbritannien* - at det i visse demokratiske samfund kan anses for nødvendigt at sanktionere eller forhindre fornærmende angreb på objekter omgærdet af religiøs ærefrygt, forudsat at indgrebet eller straffen er proportional i forhold til det anerkendelsesværdige formål, som indgrebet forfølger.

Endvidere udtalte Domstolen, at det ikke er muligt at fastlægge en fælles europæisk forståelse af religionens betydning i samfundet. Derfor er det ikke muligt fyldestgørende at definere, hvad der er tilladte indgreb over for ytringsfriheden, når ytringerne er rettet mod andres religiøse følelser. På denne baggrund er der overladt en vis skønsmargin til nationale myndigheder ved vurderingen af, om et indgreb er nødvendigt.

I den konkrete sag fandt Domstolen hverken, at beslaglæggelsen eller konfiskationen udgjorde en krænkelse af artikel 10. Domstolen lagde vægt på, at det overvældende flertal af tyrolere var katolikker, og at de østrigske myndigheder ved beslaglæggelsen af filmen handlede for at sikre religiøs fred i regionen og for at forhindre, at nogle mennesker skulle føle, at de blev gjort til genstand for ubegrundede og stødende angreb på deres religiøse overbevisning.

Wingrove mod Storbritannien, Dom af 25. november 1996

Wingrove, der var filminstruktør, havde skrevet og instrueret en video på ca. 18 minutter med titlen "Visions of Ecstasy". Der er ingen dialog i filmen, men alene levende billeder og musik. Filmen byggede på nonnen St. Teresa fra Avila's liv (omkring det 16. årh.). Filmen indeholder ingen forklaringer, herunder om den historiske baggrund for filmen. I filmen fremstilles St. Teresa på en erotisk måde, bl.a. i en sekvens, hvor korset med Jesus ligger på jorden, og hvor St. Teresa, der øjensynlig er nøgen under sit klæde, sidder oven på Jesus.

De britiske myndigheder afviste at meddele tilladelse til markedsføring af videofilmen, som blev anset for at have et blasfemisk indhold.

Domstolen vurderede, at der var tale om et indgreb, men at indgrebet havde hjemmel i lov, og at indgrebet havde et anerkendelsesværdigt formål.

For så vidt angår spørgsmålet om, hvorvidt indgrebet var nødvendigt i et demokratisk samfund, understregede Domstolen på ny, at ytringsfriheden er grundlæggende i et demokratisk samfund. Domstolen anførte endvidere, at udøvelsen af ytringsfrihed indebærer pligter og ansvar, herunder en legitim forpligtelse til så vidt muligt at undgå ytringer, som uden grund er fornærmende over for andre og blasfemiske. Domstolen henviste endvidere til, at de nationale myndigheder har en vis, men ikke ubegrænset skønsmargin, når det vurderes, om indgreb i ytringsfriheden er nødvendige i et demokratisk samfund.

Domstolen anførte, at afvisningen af at meddele tilladelse til distribution af filmen havde til formål at beskytte andres rettigheder, og navnlig at beskytte mod alvorligt fornærmende angreb på forhold, som kristne betragter som hellige. Endvidere udtalte Domstolen, at staterne har en større skønsmargin, når staterne regulerer ytringsfriheden i forhold til emner, der er egnet til at krænke andres dybe personlige moralske og navnlig religiøse overbevisninger, men at det er Domstolen, der endeligt tager stilling til, om indgrebet er foreneligt med konventionen. Domstolen vil i den forbindelse vurdere, om indgrebet er begrundet i et presserende socialt behov, og om indgrebet er proportionalt. Domstolen fremhævede endvidere, at national ret i Storbritannien ikke forbød ytringer, der indeholdt synspunkter, som var kritiske over for den kristne tro, og at indgrebet skulle modvirke formen for kommunikation snarere end dens indhold. Endelig lagde Domstolen vægt på, at national ret var tilbageholdende med at anvende blasfemibestemmelsen. På denne baggrund fandt Domstolen ikke, at der var sket en overtrædelse af artikel 10.

I.A. mod Tyrkiet, Dom af 13. september 2005

I.A., som ejede og ledede et forlag, udgav en roman af en navngiven forfatter med titlen ”De forbudte ord”. Romanen, der udkom i 2000 eksemplarer, omhandlede forfatterens tanker om filosofiske og teologiske spørgsmål. I.A. blev dømt for overtrædelse af den tyrkiske straffelovs bestemmelse om forhånelse af gud, religionen, profeten og den hellige bog. Han blev idømt 2 års fængsel, som senere blev ændret til en bøde. I dommen blev der bl.a. henvist til følgende passage fra bogen: ”Ser De den trekant af frygt, ulighed og inkonsekvens, som udstikkes i Koranen; dette får mig til at tænke på en regnorm. Gud siger, at alle ordene er hans budbringers egne ord. Visse af disse er i øvrigt kommet til ham i et udbrud af jubel i armene på Aisha...Guds budbringer afbrød fasten med et seksuelt forhold, efter aftensmåltidet og inden bønnen. Mohammad forbød ikke seksuelle forhold med en død person eller et levende dyr”.

Der var ved sagens behandling for Domstolen enighed om, at domfældelsen udgjorde et indgreb i I.A.’s ret til ytringsfrihed. Det blev heller ikke bestridt, at indgrebet havde lovhjemmel og forfulgte et anerkendelsesværdigt formål som nævnt i artikel 10, stk. 2.

Det var herefter spørgsmålet, om indgrebet var nødvendigt i et demokratisk samfund. Der blev i den forbindelse bl.a. henvist til, at ytringsfriheden ikke kun gælder for oplysninger og tanker, som modtages med velvilje eller anses for uskadelige eller ligegyldige, men også for oplysninger og tanker, som støder, chokerer og foruroliger. Endvidere anførte Domstolen, at udøvelsen af ytringsfrihed indebærer pligter og ansvar, og at der i forbindelse med religiøse forestillinger legitimt kan forekomme en pligt til at undgå udtryk, som uden grund krænker andre og er vanhelligende. Således kan man i princippet finde det nødvendigt at straffe forhånende angreb på emner, som er genstand for religiøs ærefrygt.

Domstolen anførte, at personer, som udøver deres ret til at manifestere deres religion, uanset om det sker som medlem af et religiøst flertal eller mindretal, ikke med rimelighed kan forvente at være fritaget fra al kritik. De må tolerere og acceptere andres benægtelse af deres religiøse overbevisning og selv andres udbredelse af holdninger, som er fjendtlige over for deres tro.

Herefter udtalte Domstolen, at den foreliggende sag imidlertid ikke bare drejede sig om ytringer, som støder eller chokerer, eller om en ”provokerende” meningstilkendegivelse, men om et krænkende angreb på islams profet. Domstolen anførte endvidere, at de troende med rimelighed kunne føle sig angrebet på en uberettiget og krænkende måde.

Domstolen konkluderede derfor, at indgrebet tilsigtede at beskytte mod krænkende angreb vedrørende emner, som af muslimer bliver anset for hellige, og at foranstaltninger til bekæmpelse af ytringerne med rimelighed kunne siges at være begrundet i et presserende socialt behov. Domstolen fandt derfor ikke, at de tyrkiske myndigheder kunne anses for at have overskredet deres skønsmargin, ligesom den ubetydelige bødestraf, som I.A. var pålagt, forekom proportional. Domstolen fandt herefter ikke, at der var sket en krænkelse af artikel 10.

5.5. Sammenfatning vedrørende ytringsfrihed

5.5.1. Generelt om ytringsfrihed

Som det fremgår af afsnit 5.1., indeholder grundloven i § 77 og Den Europæiske Menneskerettighedskonvention i artikel 10 bestemmelser om ytringsfrihed. Det antages, at grundlovens § 77 alene beskytter den formelle ytringsfrihed, mens artikel 10 beskytter både den formelle og materielle ytringsfrihed.

Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol har flere gange udtalt, at ytringsfriheden er en nødvendig forudsætning for et demokrati.

Formuleringen i grundlovens § 77 ”...dog under ansvar for domstolene” og artikel 10, stk. 2, i EMRK indebærer dog, at retten til ytringsfrihed ikke er en absolut rettighed. Offentlige myndigheder kan således foretage indgreb i retten til ytringsfrihed, hvis betingelserne i artikel 10, stk. 2, er opfyldt.

5.5.2. Betingelserne for indgreb i ytringsfriheden

Indgreb i ytringsfriheden vil udgøre en krænkelse, medmindre betingelserne i EMRK artikel 10, stk. 2, er opfyldt. Der er i artikel 10, stk. 2, krav om, at indgrebet skal have hjemmel i lov, at indgrebet skal forfølge et anerkendelsesværdigt formål, og at indgrebet skal være proportionalt. At indgrebet skal være proportionalt indebærer, at det skal være ”nødvendigt i et demokratisk samfund”. Domstolen fortolker dette kriterium således, at der skal være et presserende socialt behov for indgrebet.

I forbindelse med en konkret sag vurderer Domstolen indgrebet i forhold til den konkrete sags omstændigheder, herunder indholdet af ytringerne og den sammenhæng, i hvilke de er fremkommet.

5.5.3. Hvilke ytringer beskyttes af bestemmelsen

Artikel 10 beskytter både ytringer, der modtages positivt eller anses for uprovokerende eller uden betydning, og ytringer, der kan fornærme, provokere eller forstyrre.

5.5.4. Pressens ytringsfrihed

Domstolen har flere gange givet udtryk for den opfattelse, at pressen varetager en central funktion i et demokratisk samfund, herunder som "offentlighedens vagthund". Domstolen tillægger derfor pressens ret til ytringsfrihed meget stor betydning.

Dette indebærer, at der skal foreligge meget tungvejende grunde, hvis et indgreb i pressens ytringsfrihed skal anses for "nødvendigt i et demokratisk samfund", og staternes skønsmargin er begrænset. I den forbindelse skal det bemærkes, at artikel 10 som nævnt ovenfor også finder anvendelse på ytringer, der støder, chokerer eller forstyrrer en hvilken som helst del af befolkningen.

Domstolen har dog også flere gange understreget, at ytringsfriheden medfører pligter og ansvar. Dette gælder også, når journalister udnytter retten til ytringsfrihed, idet journalister også skal overholde nationale strafferetlige regler, men pressen kan i visse tilfælde foretage handlinger, som ellers ville være strafbare. I den forbindelse har det betydning, om det er pressen selv, der fremkommer med ærekrænkende ytringer, eller om pressen blot gengiver andres ærekrænkende ytringer.

5.5.5. Ytringsfrihed i forhold til tro og religion

Domstolen tillægger også hensynet til ytringsfriheden afgørende betydning, når Domstolen skal vurdere berettigelsen af indgreb over for ytringer, der kan støde religiøse følelser. Domstolen har dog samtidig udtalt, at der er en pligt til i videst muligt omfang at undgå ytringer, der uden grund virker stødende på andre og dermed krænker deres rettigheder, og som derfor ikke bidrager til en offentlig debat, der i stand til at føre til fremskridt i menneskelige forhold.

I sager, der vedrører afvejningen mellem retten til ytringsfrihed og hensynet til beskyttelsen af religiøse følelser, overlader Domstolen efter sin praksis en større skønsmargin til staterne, fordi staterne på dette område også varetager hensynet til religionsfriheden, der er et andet grundlæggende princip i konventionen, jf. artikel 9.

På den anden side har Domstolen også udtalt, at personer, der udøver deres ret til religionsfrihed, uanset om det sker som medlem af et religiøst flertal eller mindretal, ikke med rimelighed kan forvente at være fritaget for enhver kritik. De må tolerere og acceptere andres benægtelse af deres religiøse overbevisning og selv udbredelse af holdninger, som er fjendtlige over for deres tro.

Da Domstolens vurdering altid sker i relation til det konkrete indgreb, som staten har foretaget i ytringsfriheden, og i lyset af indholdet af ytringerne og den sammenhæng, i hvilken de er

fremkommet, er det ikke muligt af Domstolens praksis at udlede en sikker retstilstand med hensyn til, hvorledes Domstolen vil vægte hensynet til ytringsfriheden i forhold til ytringer, der kan støde religiøse følelser.

Islam og profeten Muhammed

1. Indledning

Dette bilag indeholder en kort beskrivelse af islam og profeten Muhammed (eller Muhammad) i det omfang, det har betydning for vurderingen af Jyllands-Postens artikel ”Muhammeds ansigt”, der blev offentliggjort i avisen den 30. september 2005. Det bemærkes i den forbindelse, at der findes forskellige retninger inden for religionen, og at det derfor ikke er muligt at give en sammenfatning, der er fuldt dækkende.

2. Islam og de hellige skrifter

Islam er ifølge en almindelig religionshistorisk synsvinkel den yngste af de store monoteistiske verdensreligioner. Den lovpriser én almægtig gud – Allah, som har skabt verden. Islams grundlægger var Muhammed, der af muslimer opfattes som den af Gud udvalgte sidste profet eller forkynder, jf. om profeten Muhammed nedenfor.

I artiklen ”Muhammad i nutidig islamisk bevidsthed”, CHAOS, nr. 13, 1990, har Jakob Skovgaard-Petersen bl.a. anført følgende om islam:

”Der er ingen Gud uden Allah, og Muhammad er Allahs sendebud.” Det er de ord, som i den islamiske verden både bliver sagt i kaldet til bøn og i bønnen selv, Shahada, vidnesbyrdet, den enkle formel, som man skal udsige, hvis man vil træde ind i religionen Islam: Der er ingen Gud uden Allah, og Muhammad er Allahs sendebud. Det er jo to sætninger. Men det er ikke, som man kunne tro, to sideordnede udsagn om de to centrale skikkelser i Islam. I islamisk tænkning anerkendes der ikke noget ved siden af Allah. Begge sætninger er om Allah, for det er ham, man tror på. Den sidste sætning, ”og Muhammad er Allahs sendebud” betyder, at Allah ikke blot er én, men Han er én, der har afsendt et bud med en meddelelse, en Åbenbaring til os. Allah vil os noget: Han vil give os en vejledning for vore liv, der fører til vor frelse. Om Muhammad siges altså blot, at hans prædiken er god nok, autentisk, sand...”

De åbenbaringer, Allah ifølge islam gav til profeten Muhammed, blev efter Muhammeds død samlet i islams hellige skrift, Koranen. Hvert kapitel (sura) i Koranen har et navn og indeholder en åbenbaring. Koranens budskab er, at den er den endelige åbenbaring, og at Muhammed er den sidste i en lang række af profeter, der alle har formidlet samme budskab fra samme gud, Allah.

Udover over Koranen findes ”hadith”, som er fortællinger om profeten Muhammeds sædvane (hans sunna).

Om hadith anfører Jørgen Bæk Simonsen i ”Hvad er islam”, side 75-76, bl.a. følgende:

”I sin endelige form består en *hadith* af en overleveringskæde (en *isnad*) og den egentlige meddelelse, der betegnes som *matn*.”

”Kravet om, at kun Muhammads *sunna* sammen med Koranen kunne udgøre det islamiske retssystemets kilder (*usul al-fiqh*) sejrede, og med udgangen af 800-tallet og i begyndelsen af 900-tallet forelå der en

række *hadith*-samlinger, der fortsat den dag i dag betragtes som kanoniske og som rummende troværdige oplysninger om den sædvane, islams profet gjorde gældende, mens han endnu levede.”

Det anføres endvidere, at der næppe er ret mange af de udsagn, som blev medtaget i de kanoniske samlinger, der stammer fra Muhammed, men at traditionerne er et levende udtryk for de bestræbelser, som de lærde gennem 700- og 800-tallet udfoldede for at afdække og præcisere det sædvanebegreb, der fra tidligste tid indgik som en normativ rettesnor for den adfærd, som muslimer skulle lægge for dagen.

Om forholdet mellem Koranen og hadith anfører Jakob Skovgaard-Petersen i ”Muhammad i nutidig islamisk bevidsthed”, CHAOS, nr. 13, 1990, bl.a. følgende:

”Beretninger om Profetens udtalelser og handlinger, hadith’er, udgør sammen med Koranen Islams kanoniske skrifter og ligger til grund for den islamiske teologi og jura. Heri ligger Muhammads væsentlige betydning til alle tider. Men hadith-litteraturen rejser mange spørgsmål: Hvad er dens forhold til Koranen? Kan f.eks. en pålidelig hadith annullere et Koransted, sådan som i visse tilfælde et Koranvers kan annullere et andet?”

Om samme spørgsmål anføres på side 25 i ”99 spørgsmål om islam”, red. Jan Hjärpe, 2006:

”Det er i første omgang Koranen, den troende forudsættes at vende sig til, når han vil have vejledning for tro og handling. Et vigtigt komplement til Koranen er det, der kaldes *hadith*-litteraturen, samlinger af oftest korte beretninger om, hvad Muhammed og hans fæller sagde og gjorde i forskellige situationer. Ved sit omfang har denne voldsomt store litteratur spillet en afgørende rolle i udviklingen af såvel det daglige livs regler som den islamiske retstradition. Koranen er den mest normative kilde, men haditherne udgør den største og mest omfangsrige. Med udgangspunkt i disse kilder har der udviklet sig en rig lærdomstradition med kommentarer og udlægninger. Ved hjælp af haditherne er koranteksten også blevet forstået og udlagt. Men selv om muslimer påberåber sig de samme kilder, så tolker man dem ikke på samme måde, og der findes faktisk ganske forskellige meninger om hadithernes troværdighed, gyldighed, indhold og praktiske anvendelse.”

Forskellige retninger indenfor islam, herunder blandt sunni-muslimer og shia-muslimer, har etableret særlige retsskoler. Om disse retsskoler har Jørgen Bæk Simonsen bl.a. anført følgende i ”Hvad er islam” på side 78ff:

”De forskellige retsskoler har sat sig for at opstille en norm for, hvorledes den enkelte muslim skal leve sit daglige liv. Retsskolerne er ikke altid enige, og på en lang række punkter er der endog betydelige forskelle...Men de er enige om ud fra Koranens anvisninger suppleret med profetens *sunna* at indplacere en given handling på en skala, der strækker sig fra det gode til det forbudte.”

På side 117ff i ”99 spørgsmål om islam”, red. Jan Hjärpe, 2006, anføres følgende om den islamiske lov:

”Det fremgår også af koranverset 2:177 [Sura 2 vers 178 i A.S. Madsens oversættelse fra 1989], at det ikke bare er, hvad man tror på, der er vigtigt – det er mindst lige så vigtigt, hvad man *gør*. Det gælder dels, hvad man skal gøre i form af gudstjenestehandlinger..., dels handlinger i forhold til medmennesker...Der findes en tradition af retningslinjer for praktisk taget enhver tænkelig social situation. Det kan gælde alt lige fra etiketteregler for, hvordan man hilser på folk, eller hvordan gæster skal behandles, til mere retsligt bindende regler for, hvordan man opretter en købekontrakt eller deler en arv. Tilsammen udgør disse regler det, man plejer at kalde for *shari’a*, den islamiske Lov, den der bygger på Koranen og profetens sunna, hans ”sædvane”... Reglerne følges naturligvis ikke til punkt og prikke af enhver...

...

På grund af den vægt, man fæster ved handlinger og adfærd, er islam ofte blevet beskrevet som en religion, der er mere indrettet på *ortopraksi* (rigtig handling) end på *ortodoksi* (rigtig tro). Så længe man ikke fornægter grundlæggende læresætninger, som at Gud er én, og at Muhammed er hans Sendebud, og efter bedste evne forsøger at handle i overensstemmelse med islams bud, har den enkelte haft plads til at udvikle sin tro på forskellige måder...”

Det må herefter konkluderes, at Koranen er den overordnede kilde for den islamiske tro og det skrift, som den troende først og fremmest forudsættes at vende sig til, når han vil have vejledning for tro og handling. Koranen suppleres af hadith, der er fortællinger om Muhammeds sædvane. Disse indeholder retningslinier for, hvordan den troende skal handle i relation til sin tro og i forhold til menneskelige og sociale situationer.

3. Profeten Muhammed

Profeten Muhammed er som nævnt ovenfor under afsnit 2 grundlægger af islam. Han blev født i Mekka i ca. 570 e.Kr. og døde 632 e.Kr.

Om grundlæggelsen af religionen og Muhammed er følgende anført på side 22ff i ”99 spørgsmål om islam”, red. Jan Hjärpe, 2006:

”Som religion i historisk tid blev islam grundlagt i begyndelsen af 600-tallet i byen Medina på den arabiske halvø (i det nuværende Saudi-Arabien). En mand af stammen Quraysh Muhammed ibn Abdallah (ca. 570-632), havde nogle oplevelser, som han selv og hans tilhængere oplevede som direkte åbenbaringer fra Gud (*Allah*), formidlede af ærkeenglen Gabriel... Han trådte frem som profet og prædikant. Muhammeds forkyndelse indebar, at hans landsmænd og medmenne-sker skulle bekende sig til og dyrke en eneste Gud i stedet for flere forskellige afguder.”

Ifølge Koranen er mennesket skabt af Gud og har brug for vejledning og retledning, jf. herved Jørgen Bæk Simonsen, side 15. Derfor har Gud sendt profeter med befaling om at vejlede mennesket. Profeten Muhammed er ligesom de mange andre profeter, islam regner med, et menneske. Jørgen Bæk Simonsen anfører side 23ff:

”Med tiden ændres Koranens udsagn om Muhammad, og han betegnes som den sidste og endelige profet med status som profeternes segl (Se Sura 33 vers 41). Mens han i de tidlige åbenbaringer først og fremmest fremstilles som en profet sendt til araberne..., gøres han i Sura 34 vers 39 til en budbringer for hele menneskeheden. Muhammad får med åbenbaringen af Sura 33 vers 22 status som et forbillede for alle troende muslimer, et forhold, der efter hans død fik meget stor betydning for det samfund, der under hans ledelse blev skabt først i Mekka og siden i Medina.”

I Jakob Skovgaard-Petersens artikel om Muhammed i nutidig islamisk bevidsthed beskæftiger han sig med den udvikling i synet på Muhammed, der har fundet sted i det 20. århundrede. Det anføres, at der i vor tid er mange opfattelser af Muhammed, men at Muhammed i islam fra begyndelsen opnår en rolle, der langt overstiger hans position som menneske i Koranen. Efter Jakob Skovgaard-Petersens opfattelse kan den traditionelle islamiske opfattelse af Muhammed sammenfattes i tre hovedtyper.

For det første tilskrivelsen af allehånde mirakler til profeten. Det er imidlertid hans opfattelse, at det legendariske syn på Muhammed er på retur.

Om den anden hovedtype anføres, at denne er vigtigere og mere aktuel.

”Det er anskuelsen af Muhammad som det eksemplariske menneske, hvis handlinger kan ses som

normgivende for os i dag. Muhammad er alle menneskers evige eksempel. Koranen, sura 4:80 [Sura 4 vers 81 i A.S. Madsens oversættelse af Koranen, 1989] fastslår, at ”Den, der adlyder profeten, adlyder Allah”.

Den tredje hovedtype er de såkaldte ”sufiers” anskuelse. Også for sufierne, islams mystikere, er Muhammed en helt afgørende skikkelse. Han er også her et personligt ideal, men han er som Skovgaard-Petersen udtrykker det ”mere betydningsfuld som urkilden til den velsignelse, der strømmer gennem historien og samfundet.”

I artiklen gennemgår Jakob Skovgaard-Petersen også forskellige nyere politisk-teologiske retninger af islam i Egypten og anfører bl.a.:

”Den moderne radikale islamiske bevægelse i Ægypten har introduceret en ny, aktiv hermeneutik, hvor Koranens ramme, indførelsen af Islam i det menneskelige samfund, er gældende i dag på nøjagtig samme måde som på Profetens tid. Herved bliver den troende stillet overfor den samme opgave som Muhammad gjorde, og skal så at sige arbejde parallelt med ham...”

Sammenfattende må profeten Muhammed betragtes som en helt central figur i den islamiske tro og daglige praksis. Han er et menneske, der tjener som budbringer for Gud, og som et personligt forbillede for alle troende. Hvis den troende opfører sig i overensstemmelse med Muhammed, adlyder den troende Gud.

4. Billedforbudet i islam

Koranen indeholder ikke et entydigt eller generelt billedforbud.

I hadith findes et forbud mod billeder af levende væsener, herunder også billeder af profeten Muhammed. Som eksempel herpå kan henvises til Hadith - Bukhari 3:428, kilde Said bin Abu Al-Hasan:

”While I was with Ibn’Abbas a man came and said, ”O father of Abbas! My sustenance is from my manual profession and I make these pictures.” Ibn’Abbas said, ”I will tell you only what I heard from Allah’s Apostle. I heard him saying, ‘Whoever makes a picture will be punished by Allah till he puts life in it, and he will never be able to put life in it.’” Hearing this, that man heaved a sigh and his face turned pale. Ibn’Abbas said to him, ”What a pity! If you insist on making pictures I advice you to make pictures of trees and any other unanimated objects.”

Som yderligere et eksempel kan nævnes Hadith - Bukhari 4:47, hvor kilden er Aisha (en af Muhammeds koner):

”I stuffed for the Prophet a pillow decorated with pictures (of animals)...He said, ”What is this pillow?” I [Aisha] said, ”I have prepared this pillow for you, so that you may recline on it.” He said, ”Don’t you know that angels do not enter a house wherein there are pictures; and whoever makes a picture will be punished on the Day of Resurrection and will be asked to give life to (what he has created)?”

Om billedforbud i forhold til profeten Muhammed anfører Jørgen Bæk Simonsen i ”Hvad er islam”, 2006, side 25:

”Fra tidligste tid fastholdt de lærde, at profeten ikke kunne gengives på billeder, og denne opfattelse er fortsat fremherskende særligt i den arabiske verden. I både den tyrkisktalende og den persisktalende del af den islamiske verden blev der gennem middelalderen udarbejdet hånd-skrifter, hvor islams profet er afbildet sammen med sine fæller, men det samme blev aldrig til-fældet i den arabisktalende muslimske verden. Her opfattes billeder af profeten som udtryk for blasfemi, og det samme gør sig gældende andre

steder i den muslimske verden.”

Muhammed er afbilledet i kunstneriske sammenhænge, herunder også i billeder fra middelalderen, men i nogle tilfælde uden ansigtstræk. Endvidere findes i en række muslimske lande udbredt folkelig billedbrug, herunder også i nutiden. Der er normalt tale om en respektfuld afbildning af profeten.

Det må herefter konkluderes, at der i islam ifølge hadith formelt gælder et forbud mod afbildning af profeten Muhammed. Billedforbudet efterleves dog ikke konsekvent af alle muslimer, og der forekommer således billeder af Muhammed både i ældre tid og nutiden, der dog fremstiller profeten med respekt og i en række tilfælde uden ansigtstræk.

RIGSADVOKATEN

Press Release

15 March 2006

RIGSADVOKATEN

FREDERIKSHOLMS KANAL 16

1220 KØBENHAVN K

TELEFON 33 12 72 00

FAX 33 43 67 10

The Decision of the Director of Public Prosecutions in the case of Jyllands-Posten's Article "The Face of Muhammed"

I have today decided not to institute criminal proceedings in the case of Jyllands-Posten's article "The Face of Muhammed", which was published on 30 September 2005 and where complaints were filed against Jyllands-Posten for violation of Sections 140 and 266 b of the Danish Criminal Code.

My decision is that there is no violation of the said rules of the Danish Criminal Code. My decision is published on the homepage of the Director of Public Prosecutions (www.rigsadvokaten.dk).

Although there is no basis for instituting criminal proceedings in this case, it should be noted that both provisions of the Danish Criminal Code contain a restriction of the freedom of expression. Section 140 of the Criminal Code protects religious feelings against mockery and scorn and Section 266 b protects groups of persons against scorn and degradation on account of their religion among other things. To the extent publicly made expressions fall within the scope of these rules there is, therefore, no free and

unrestricted right to express opinions about religious subjects. It is thus not a correct description of existing law when the article in Jyllands-Posten states that it is incompatible with the right to freedom of expression to demand special consideration for religious feelings and one has to be ready to put up with “scorn, mockery and ridicule”.

My decision in the matter cannot be appealed to a higher administrative authority. This follows from Section 99(3) of the Danish Administration of Justice Act.

RIGSADVOKATEN

SIDE 2

Henning Fode